

**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
DLA GMINY MIASTA BOCHNIA
NA LATA 2017-2026**

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
Rozdział 1	
Diagnoza sytuacji społecznej i obszarów społecznie wrażliwych w mieście Bochnia; prognozy zmian	5
1.1 Stan i struktura demograficzna społeczności miasta Bochnia	5
1.2 Sytuacja rodzin w mieście Bochnia; sytuacja dzieci i młodzieży	11
1.3 Przemoc w rodzinach, uzależnienia	20
1.4 Seniorzy w mieście Bochnia	24
1.5 Osoby niepełnosprawne w mieście Bochnia	29
1.6 Bezrobocie	33
1.7 Problemy mieszkaniowe w Bochni	37
Rozdział 2	
Cele strategiczne, kierunki działań, wskaźniki realizacji	40
Rozdział 3	
Sposoby realizacji strategii, ramy finansowe i monitoring	48
Spis tabel i wykresów	49

Wprowadzenie

Problem społeczny występuje wtedy, gdy rzeczywistość społeczna odbiega od stanu akceptowanej przez społeczeństwo „normalności”. Normalność ta jest pojęciem ulegającym relatywizacji, zależnym od kultury, wychowania, systemu wartości i kierunków polityki. Najogólniej mianem problemu społecznego, określa się zjawisko niekorzystne dla społeczności, oceniane przez zbiorowość jako zagrażające, niebezpieczne, konieczne do wyeliminowania lub zminimalizowania.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych to dokument formułujący założenia lokalnej polityki społecznej. Z uwagi na to, że za każdym problemem społecznym stoi człowiek, rodzina, społeczność lokalna można powiedzieć, że strategia jest jednocześnie propozycją rozwiązywania jednostkowych, rodzinnych trudności z poziomu lokalnej polityki. To pewna ścieżka i zarazem filozofia wspierania mieszkańców miasta w trudnych sytuacjach życiowych. Na strategiczny dokument zorientowany na najbliższą przyszłość można spojrzeć poprzez cele, zadania i założenia skonstruowane w toku konsultacji, oparte na analizach statystycznych, demograficznych i wglądzie w dane zastane otrzymane od bocheńskich instytucji. Szeroka perspektywa spojrzenia na lokalne problemy i kwestie społeczne nie wyklucza możliwości oglądania i rozważania ich poprzez pryzmat jednostkowych losów ludzkich, które każdy z autorów przywoływał w trakcie prac nad tym dokumentem.

Ciekawy sposób spojrzenia na życie ludzkie omawia socjolog Fritz Schütze. Jego zdaniem na indywidualną historię życia składa się sekwencja określonych struktur procesowych: wzorce instytucjonalne, biograficzne schematy działania, trajektorie i przemiany. Omówione w tabeli 1 struktury procesowe niczym kalkę przyłożyć można do społeczności miasta, traktując ją jako żywy organizm podlegający wpływom wielu czynników, stale przekształcający się, reagujący na bodźce, bezustannie podatny na czynniki prowokujące zmiany. I to właśnie propozycję tych zmian prezentować będzie niniejszy dokument.

Struktury procesowe przebiegu życia		
Struktury procesowe przebiegu życia	Jednostka	Miasto
1. wzorce instytucjonalne	Określają kierunek działań w życiu człowieka, tu człowiek realizuje oczekiwania społeczne – rodziny, opiekunów, nauczycieli, rówieśników	Organizm, wobec którego mieszkańcy wnoszą pewne oczekiwania
2. biograficzne schematy działania	Realizowanie własnej biografii, plany osiągnięć, dokonań,	Miasto żyje swoim rytmem, ma w swoich zasobach pewne

	inicjatywy na rzecz zmiany własnej sytuacji	instytucje, organizacje; ma własną historię;
3. trajektorie	Ciągi zdarzeń biograficznych zdeterminowane przez czynniki zewnętrzne; potencjał ten gromadzi się w ciągu życia, ujawniając się załamuje linię życia człowieka wymuszając reakcję na problem – ucieczkę bądź próbę organizowania życia z trajektorią	Problemy miasta wynikające z nagromadzenia się potencjału trajektoryjnego (błędne decyzje, problemy mieszkaniowe, bezrobocie, ujemne saldo migracji, ograniczony budżet...)
4. przemiany	Działania podejmowane w celu powrotu do „normalnego” życia z bagażem trudnych doświadczeń	Miasto jest tworem plastycznym, podatnym na zmiany → tu STRATEGIA

Dane niezbędne do diagnozy sytuacji społecznej miasta pozyskano z ogólnie dostępnych źródeł oraz od instytucji kształtujących i realizujących lokalną politykę społeczną, w tym polityki szczegółowe – rodzinną, mieszkaniową, zatrudnienia, ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego, edukacyjną oraz prewencji i przezwyciężania zjawisk definiowanych jako patologie społeczne. Zebrane dane pozwoliły na zdefiniowanie najpilniejszych do rozwiązania problemów, a także na wskazanie dobrych praktyk wartych kontynuacji.

Rozdział 1

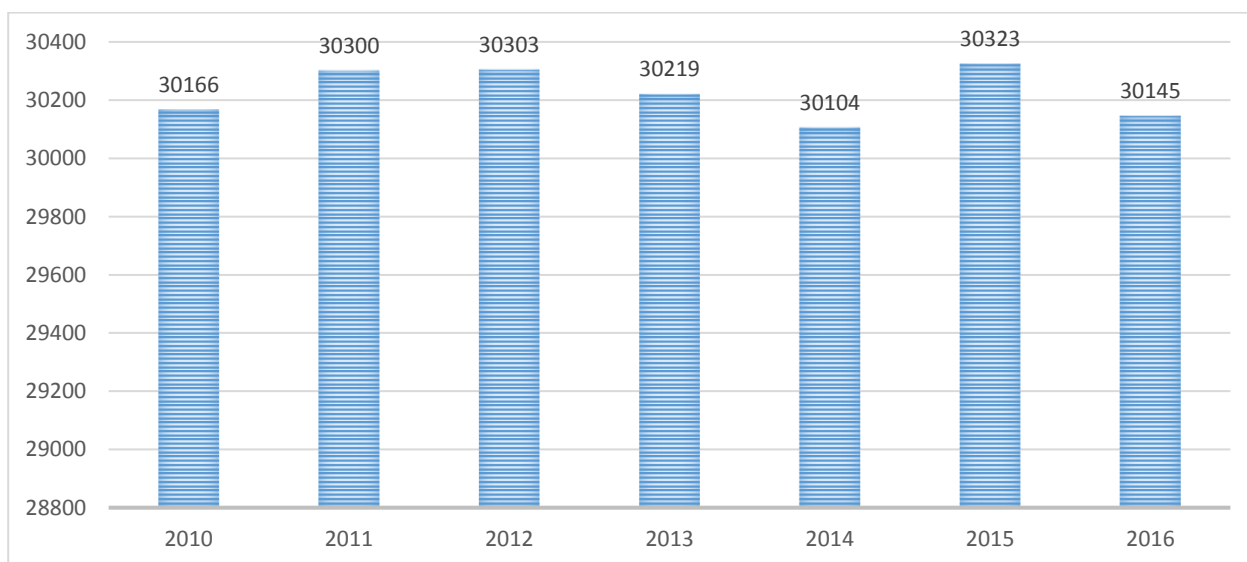
Diagnoza problemów społecznych i obszarów społecznie wrażliwych w mieście Bochnia

1.1 Stan i struktura demograficzna społeczności miasta Bochnia

Dla zobrazowania wektorów zmian w strukturze demograficznej społeczności lokalnej miasta Bochnia przywołano dane liczbowe pochodzące z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku oraz wartości wynikające z bieżącej sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego.

Zgodnie z danymi GUS liczba mieszkańców miasta Bochnia w 2016 roku wyniosła 30145 osób, z czego 15738 stanowiły kobiety a 14407 mężczyźni. Biorąc pod uwagę populację miasta oraz powierzchnię jaką zajmuje, tj. 29,9 km² ustalono, że gęstość zaludnienia w 2016 roku wynosiła 1008 osób na km².

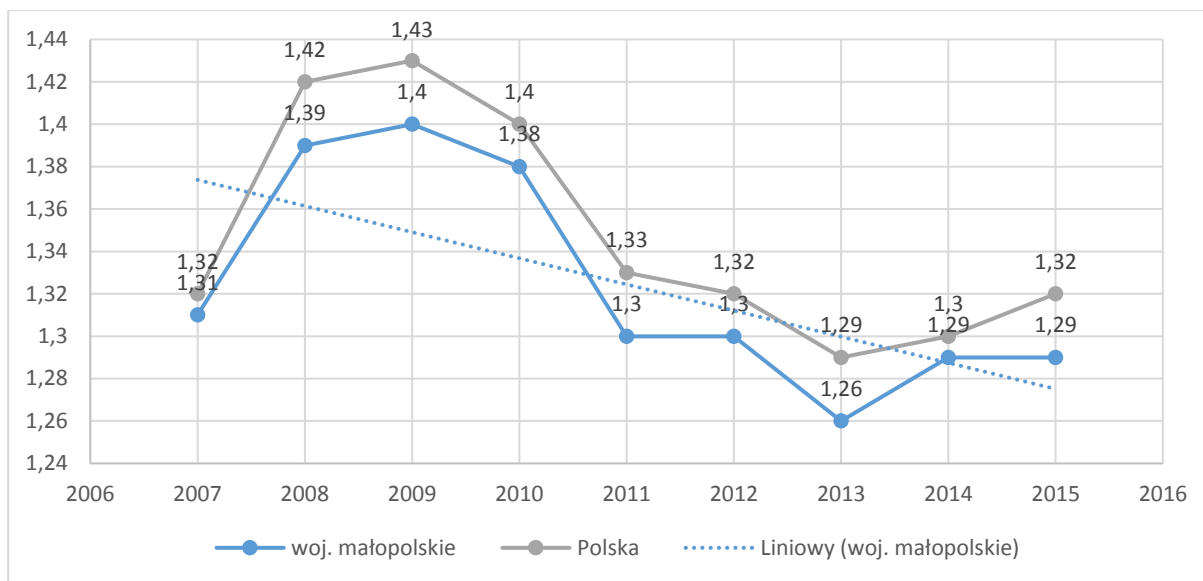
Wykres 1: Ludność w mieście Bochnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, danych ewidencji ludności Urzędu Miasta Bochnia z uwzględnieniem meldunków czasowych

Od wielu lat na obszarze całego kraju obserwować można niepokojące zjawisko wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym spadku liczby osób najmłodszych – podobnie sytuacja wygląda w mieście Bochnia. Współczynnik dzietności określający liczbę urodzonych dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku prokreacyjnym (15-49 lat) w województwie małopolskim sukcesywnie zmniejsza się; od 1988 roku wartość ta nie zbliżyła się do poziomu 2,1 a więc do wartości wskaźnika, przy zachowaniu którego ma miejsce prosta zastępowalność pokoleń.

Wykres 2: Współczynnik dzietności dla Polski i województwa małopolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Internetowy Obserwator Statystyk Społecznych

Niski współczynnik dzietności wiąże się z wieloma czynnikami, m.in. z faktem, że w wiek dorosły wkroczyło pokolenie niżu demograficznego zapoczątkowanego wraz z nadejściem transformacji systemowej. Przy dzietności zbliżonej do 1,4 pokolenie dzieci jest o jedną trzecią mniej liczne od pokolenia rodziców. Zatem współczynnik obciążenia demograficznego, wskazujący ile osób w wieku nieprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym, stale wzrasta.

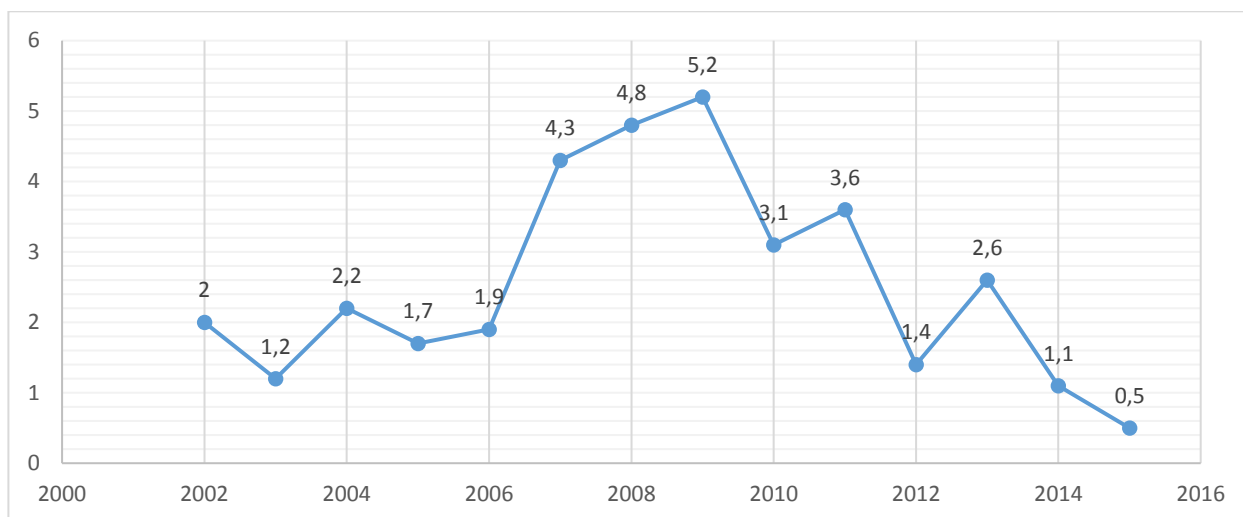
Wykres 3: Współczynnik obciążenia demograficznego dla miasta Bochnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na wartość współczynnika obciążenia demograficznego wywierają wpływ dwa wskaźniki/zjawiska demograficzne: przyrost naturalny oraz wydłużanie się życia ludzkiego. Przyrost naturalny, a więc różnica pomiędzy urodzeniami żywymi a zgonami, jest w mieście Bochnia stale dodatni, jednak widoczne są wahania jego wartości z tendencją spadkową.

Wykres 4: Przyrost naturalny w Bochni w latach 2002-2015

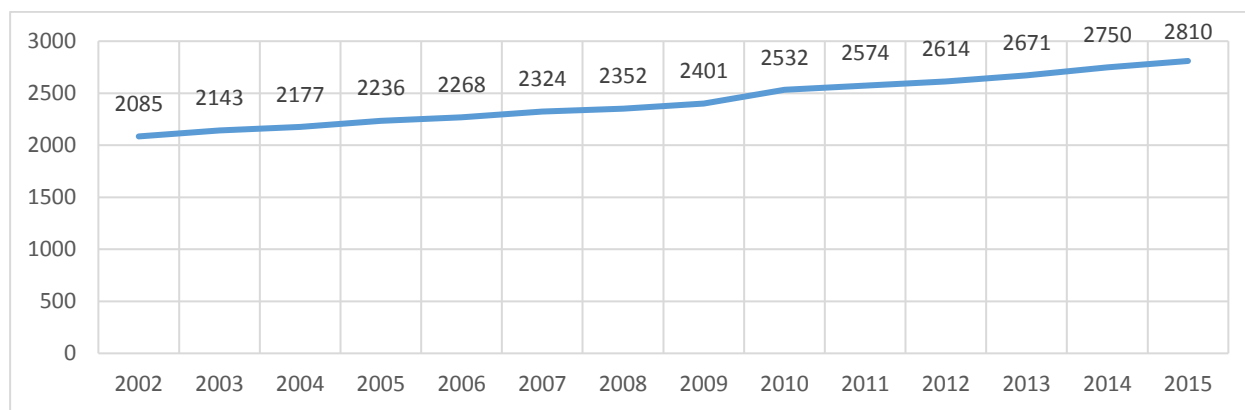
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy pamiętać, że przyrost naturalny różni się od przyrostu rzeczywistego o saldo migracji. Dobra wartość wskaźnika przyrostu naturalnego wiąże się również ze zjawiskiem dłuższego z każdym rokiem trwania życia ludzkiego. Prognozy dla Polski są jednak alarmujące – do 2035 roku postępować ma proces niskiej dzietności i wydłużania się czasu życia, czyli tzw. starzenie się społeczeństwa, na które składają się zjawiska takie, jak: opóźnienie decyzji o urodzeniu dziecka, decydowanie się na mniejszą liczbę dzieci, zwiększenie wpływu czynników wykształcenia i stabilizacji ekonomicznej na decyzję o założeniu rodziny, wzrost urodzeń pozamałżeńskich i matek samotnie wychowujących dzieci, emigracja wykształconych ludzi do wyżej rozwiniętych krajów UE. Ze względu na utrwalanie się tych trendów Polska ma nikłe szanse na wyjście ze stanu depresji demograficznej w krótkiej perspektywie czasowej¹.

Zjawiska, o których wspomniano dotyczą również miasta Bochnia. W populacji miasta z roku na rok przybywa osób powyżej 70 r. ż.

¹ Kluza S., *Ryzyka i wyzwania wynikające z sytuacji demograficznej Polski*, Instytut Statystyki i Demografii, SGH, Warszawa 2012, dostępne w sieci: <http://obserwatoriumrodzinne.pl/wp-content/uploads/2012/10/S-Kluza-MakroDemografia-2012-wersja-S.pdf>

Wykres 5: Osoby powyżej 70 r. ż. w mieście Bochnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności miasta Bochnia w przeciągu ostatnich lat wzrósł z poziomu 12,6 w 2002 roku do 19,6 w 2015 roku, co oznacza, że w 2015 roku na 100 mieszkańców miasta 19,6 osób było w wieku poprodukcyjnym, 19,6 osób w wieku przedprodukcyjnym a 60,8 w wieku produkcyjnym.

Tabela 1: Udział ludności w różnym wieku w ogólnej liczbie ludności w mieście Bochnia

Udział ludności w różnym wieku w ogólnej liczbie ludności w mieście Bochnia

2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015

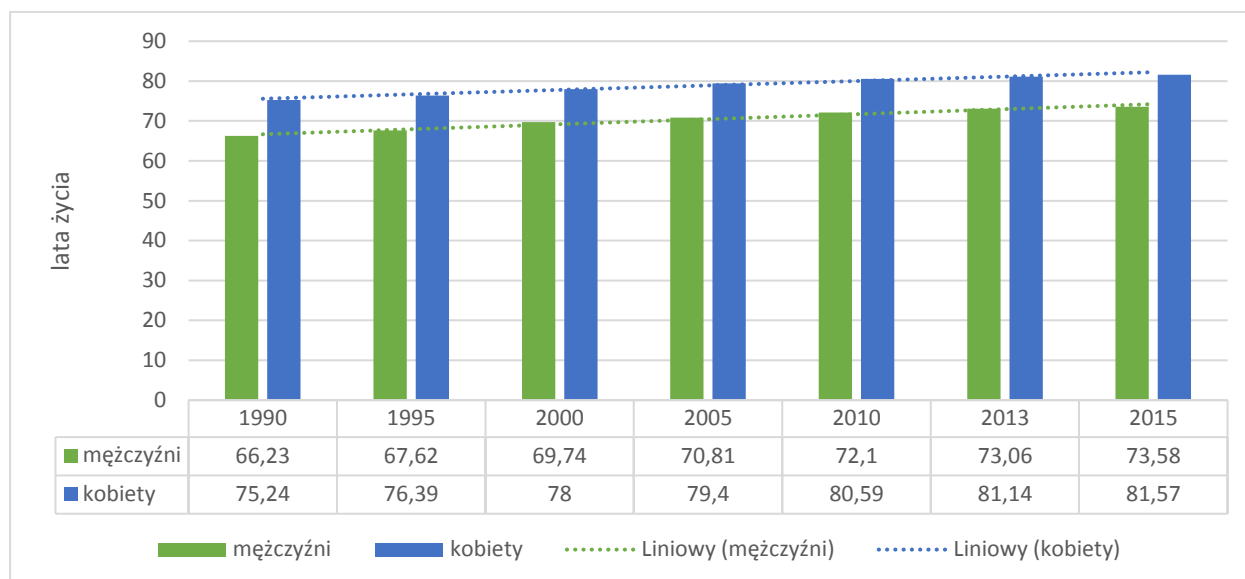
przedprodukcyjnym	23,7	23,1	22,5	21,8	21,3	20,9	20,6	20,6	20,0	19,8	19,6	19,6	19,6	19,6
produkcyjnym	63,6	64,2	64,5	65,0	65,2	65,2	65,1	64,7	64,5	63,9	63,4	62,4	61,6	60,8
poprodukcyjnym	12,6	12,7	13,0	13,2	13,5	13,9	14,3	14,7	15,6	16,3	16,9	18,0	18,8	19,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, SWAID

Analizując przytoczone dane można stwierdzić, że proporcje pomiędzy poszczególnymi kategoriami wiekowymi ludności miasta Bochnia powoli, jednak w zauważalnym stopniu, obierają kierunek niepożądany – zmniejsza się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, natomiast wzrasta odsetek ludności miasta w wieku poprodukcyjnym. Tendencje te deformują piramidę wieku ludności i prawdopodobnie będą się utrzymywać. Zgodnie z prognozami GUS dotyczącymi dalszego trwania życia, będziemy żyć coraz dłużej. Dla przykładu – kobieta urodzona w 2015 roku przeżyje średnio 81,57 lat, z kolei mężczyzna urodzony w tym samym roku 73,58 lat. Mimo wydłużenia czasu życia zarówno kobiet, jak i mężczyzn, prognozy GUS przewidują dalsze trwanie zjawiska wcześniejszej umieralności mężczyzn.

Wykres 6: Trwanie życia – prognozy GUS dla osób urodzonych w poszczególnych latach

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baza Demografia GUS, Tablice trwania życia 1990-2015

Wydłużający się przeciętny czas życia, przy jednoczesnym wchodzeniu w wiek produkcyjny roczników niżu demograficznego, nasila proces starzenia się społeczeństwa. Obciążenie młodych pokoleń na rzecz starszych zwiększa prawdopodobieństwo i ryzyko tzw. „wtórej depresji demograficznej”, utrudniając wyrwanie się ze spirali coraz mniej licznych młodych pokoleń².

Analizując czynniki mające wpływ na liczebność populacji miasta Bochnia warto zwrócić uwagę na negatywne zjawisko jakim jest obserwowane od kilku lat ujemne saldo migracji. Ujemna wartość tego wskaźnika sugeruje, że więcej osób w danym okresie czasu wyjechało na stałe z Bochni niż do Bochni przyjechało z zamiarem pobytu stałego.

Tabela 2: Saldo migracji na pobyt stały dla miasta Bochnia

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Saldo migracji wewnętrznych	-23	-38	-55	21	-68	-110	-65	-63
Saldo migracji zagranicznych	-10	11	13	3	1	-25	-11	b.d.

Tabela 3: Saldo migracji na pobyt stały dla miasta Bochnia – Prognozy GUS

	2017	2018	2019	2020	2030	2040	2050
Saldo migracji wewnętrznych	-26	-27	-27	-28	-23	-19	-18
Saldo migracji zagranicznych	-8	-7	-7	-7	-1	-1	-1

² Kluza S., *Ryzyka i wyzwania...*, op. cit.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prognozy GUS, Baza Demografia, dostępne w sieci: <http://demografia.stat.gov.pl/>

PROGNOZY ZMIAN

Wspomniane tendencje i zmiany wartości wskaźników demograficznych nie odbiegają od tych, które przywoływane są w analizach sytuacji demograficznej całego kraju. Zmniejszająca się dzietność, dłuższe trwanie życia, coraz wyższy współczynnik obciążenia demograficznego, brak prostej zastępowalności pokoleń, ujemne saldo migracji to zjawiska powodujące starzenie się społeczeństwa, którego skutki wymuszają planowanie strategiczne nie tylko na poziomie lokalnej polityki społecznej. Negatywnymi skutkami starzenia się społeczeństw są i nadal będą szczególnie obciążone, w skali makro – gospodarki, w skali mikro – społeczności, mniej zamożne. Pogłębianie się niekorzystnych procesów demograficznych w dłuższej perspektywie czasowej grozi zapaścią finansów publicznych, trudnościami w realizacji publicznych świadczeń na rzecz starszych osób³. Wzrost liczby osób z terenu Bochni przebywających w DPS generuje coraz większe koszty dla miasta; rosnąć też będą koszty świadczenia usług opiekuńczych dla osób starszych oraz koszty wynikające z potrzeby wsparcia tej grupy mieszkańców w zabezpieczaniu potrzeb bytowych i społecznych.

---

³ Ibidem.

1.2 Sytuacja rodzin w mieście Bochnia; sytuacja dzieci i młodzieży

Refleksja nad rodziną trwa od czasów starożytnych, czego potwierdzeniem są, do dziś aktualne słowa Arystotelesa, który uważał, że w rodzinie, jak w soczewce odzwierciedla się kondycja całego społeczeństwa. Również dziś jednym z kryteriów oceny państw czy miast jest jakość realizowanej polityki rodzinnej. O jakości i poziomie życia bocheńskich rodzin wnioskować można biorąc pod uwagę m.in. twarde wskaźniki, a więc: dane demograficzne, liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej, liczbę rodzin, w których z powodu przemocy interweniowały służby społeczne, liczbę dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, liczbę rodzin objętych nadzorem kuratorów czy pomocą asystentów rodziny. Liczbowe wskaźniki kondycji rodziny wymagają komentarza jakościowego, a więc spojrzenia na instytucjonalne możliwości wspierania rodzin dysfunkcyjnych oraz ofertę dla rodzin wydolnych, prawidłowo funkcjonujących lecz przeżywających naturalne kryzysy rozwojowe. Najcenniejsze wnioski na temat bocheńskich rodzin płyną jednak z doświadczeń osób bezpośrednio zaangażowanych w ich sprawy.

Zjawiskiem mającym dalekosiężne skutki dla kształtu polityki rodzinnej są utrwalające się zmiany struktury polskich rodzin. Dekadę temu naukowe opracowania przywoływały twierdzenie, że miejsce wielopokoleniowej rodziny zajęła rodzina nuklearna złożona z małżonków i dzieci. Dziś nadużyciem nie będzie stwierdzenie, że oprócz rodziny tradycyjnej funkcjonuje wiele alternatywnych jej form oraz, że pojęcie rodziny podlega ciągłym redefinicjom. Co istotne i dające się zaobserwować w demografii rodzin, to fakt systematycznego wzrostu urodzeń pozamałżeńskich (przez panny, kobiety w separacji, wdowy i rozwiedzione) a przy tym niewielkiego acz systematycznego spadku urodzeń małżeńskich.

Tabela 4: Urodzenia w Polsce wg stanu cywilnego w latach 2009-2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>małżeńskie</i>	334372	329446	307175	301064	284073	285328	278571
<i>pozamałżeńskie</i>	84965	85584	82894	86794	86889	91173	90737
<i>ogółem</i>	419337	415030	390069	387858	370962	376501	369308

Źródło: Dane GUS

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku w strukturze ludności Polski wg stanu cywilnego faktycznego i prawnego 55,1% stanowią małżeństwa.

Tabela 5 : Ludność w wieku 15+ wg stanu cywilnego w 2011

odsetek ludności	Stan cywilny				
	żonaci zameężne	kawalerowie panny	wdowcy wdowy	rozwiedzeni rozwiedzione	w separacji
	55,1	27,6	9,5	4,4	0,6

Źródło: Dane Narodowego Spisu Powszechnego 2011

Obecnie co trzecie dziecko w Polsce jest dzieckiem urodzonym poza małżeństwem. Ochrona samotnego (z formalnego punktu widzenia) macierzyństwa jest więc wyzwaniem dla polityki rodzinnej, mimo iż status samotnych matek jest niejednokrotnie jedynie oficjalny, deklaracyjny, a kobiety pozostają w gruncie rzeczy w nieformalnych, partnerskich związkach. Sytuacja ta nie sprzyja stabilności rodziny i realizowaniu przez nią funkcji, np.: wychowawczych i opiekuńczych. Wyraźniej niż dotychczas zaznacza się obszar działań praktyki społecznej ukierunkowanej na kompensowanie deficytów wynikających z zaburzeń struktury rodziny.

W 2016 r. w mieście Bochnia 918 rodzin korzystało z pomocy społecznej. Oznacza to, że około 7% osób mieszkających w mieście żyje w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, czyli w sytuacji wyjątkowo trudnej nie tylko pod względem materialnym, ale także z uwagi na problemy związane z funkcjonowaniem w podstawowych rolach społecznych.

Tabela 6: Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2002-2016

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba rodzin	1033	1155	1224	995	982	1022	977	1150	1419	960	839	855	927	893	759	918
Liczba osób w rodzinach	3210	3459	3736	3051	3052	3007	2784	3143	3903	2560	2080	2049	2317	2192	1890	2073

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

W 2016 roku wśród osób najczęściej korzystających z pomocy społecznej w mieście Bochnia były osoby żyjące w gospodarstwach domowych, w których wychowują się dzieci oraz w gospodarstwach emerytów i rencistów.

Tabela 7: Liczba rodzin z dziećmi w Bochni w 2016 roku

⁴ ogółem	z 1 dzieckiem	z 2 dziećmi	z 3 dziećmi	z 4 i więcej dziećmi
3616	1880	1409	275	52
<i>w tym liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne</i>				
1266	231	281	88	33

Źródło: Dane Samodzielnej Sekcji Świadczeń Rodzinnych

⁴ Wyliczenia na podstawie spisu mieszkańców zameldowanych

Z tabeli 7 wynika, że co trzecia bocheńska rodzina wychowująca dzieci pobiera zasiłki rodzinne.

Tabela 8: Typy rodzin objętych pomocą społeczną w 2016 roku

Typ rodziny	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
rodziny z dziećmi ogółem	183	787
w tym: o liczbie dzieci 1-3	158	615
o liczbie dzieci 4 i więcej	25	172
rodziny niepełne ogółem	110	351
w tym: o liczbie dzieci 1-3	95	275
o liczbie dzieci 4 i więcej	15	76
rodziny emerytów i rencistów	231	426
w tym o liczbie osób: 1	128	128
2	60	120
3 +	43	178

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

Wśród głównych powodów uzasadniających przyznanie pomocy są: długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność oraz problemy często z nimi związane, czyli ubóstwo i bezrobocie. Prowadzone w MOPS w Bochni statystyki oraz wyniki sondażu przeprowadzonego z 63 (58 kobiet i 4 mężczyzn) nauczycielami bocheńskich szkół podstawowych, gimnazjów i przedszkoli każą położyć akcent na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, jako powód korzystania z pomocy, nie tylko społecznej. Przyczyna ta zajmuje również jedną z wyżej rankingowanych pozycji.

Tabela 9: Główne powody przyznawania pomocy społecznej w 2016 roku

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
<i>Długotrwała lub ciężka choroba</i>	313	660
<i>Niepełnosprawność</i>	286	571
<i>Ubóstwo</i>	280	706
<i>Bezrobocie</i>	215	653
<i>Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych</i>	201	690
<i>w tym: rodziny niepełne</i>	109	347
<i>rodziny wielodzietne</i>	28	160
<i>Alkoholizm</i>	81	131
<i>Potrzeba ochrony macierzyństwa</i>	43	236
<i>Bezdomność</i>	12	12
<i>Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego</i>	9	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

Mediana stażu nauczycieli wyniosła 27, co oznacza, że połowa pytanym miała powyżej 27 lat pracy, połowa mniej niż 27 lat przepracowanych w zawodzie. Średnia stażu ankietowanych nauczycieli (21,4) pozwala na stwierdzenie, że uzyskane odpowiedzi oparte

są na dużym doświadczeniu w pracy z uczniami i w kontaktach z rodzicami. Za najważniejszą przyczynę problemów wychowawczych z młodzieżą uznano zaniedbania wychowawcze rodziny (58)⁵, negatywne oddziaływanie środowiska rówieśniczego (39) oraz wpływ mediów na osobowość młodego człowieka (34). Trudności wychowawcze pojawiają się najczęściej na etapie edukacji gimnazjalnej (45) i przejawiają się w nadmiernej ruchliwości, nadpobudliwości (45), agresji słownej (34) oraz w braku zainteresowania nauką (33). Ankietowani nauczyciele zwrócili szczególną uwagę na trzy czynniki związane z rodziną ucznia oddziałujące dotkliwie na jego rozwój. Pierwszy z nich to zmiana struktury rodziny z powodu rozwodu rodziców (47), drugi to niezaradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (37), trzeci z kolei związany jest z obserwowanym przez ankietowanych przekazaniem przez rodziców odpowiedzialności za wychowanie dziecka na szkołę oraz inne instytucje (43). Zdaniem ankietowanych problemy wychowawcze w ciągu ostatniej dekady nasiliły się (54) i związane są ze wzrostem liczby dzieci przejawiających zaburzenia emocjonalne (61), wymagających wsparcia socjalnego (40), jak również potrzebujących dożywiania w szkole (56).

Tabela 10: Liczba dzieci dożywianych

rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
liczba dzieci	333	342	310	332	301	347	339	323	400

Źródło: Dane MOPS w Bochni dotyczące realizacji wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”

Ankietowani nauczyciele uznali, że rośnie liczba rodzin wymagających specjalistycznej pomocy psychologicznej, pedagogicznej oraz pracy socjalnej (49), zwrócili uwagę na potrzebę zatrudnienia w szkołach większej liczby pedagogów (43) oraz psychologa w każdej szkole (58). Ponadto zaakcentowali deficyty w obszarze wsparcia rodziny – brak możliwości podjęcia terapii rodzinnej w Bochni oraz brak szybkiego dostępu do dziecięcego lekarza psychiatry. Jediną placówką realizującą na terenie Bochni tego rodzaju wsparcie jest Poradnia Zdrowia Psychicznego „Sanus”, kilka prywatnych gabinetów terapeutycznych różnych modalności psychoterapeutycznych oraz po części Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Specjalistyczną pomoc osobom i rodzinom w kryzysie świadczy również poradnia ARKA działająca przy Parafii św. Mikołaja. Praca poradni osadzona jest na gruncie myśli chrześcijańskiej i zorganizowana w oparciu o wolontariat specjalistów – psychiatry,

⁵ W nawiasach podano liczbę udzielonych odpowiedzi. W wielu przypadkach dane nie sumują się do 63 z uwagi na możliwość wielokrotnego wyboru.

pedagoga, psychologa, księdza, prawnika oraz logopedy. Wsparcie udzielane jest interwencyjnie, w sytuacjach kryzysowych, z poszanowaniem anonimowości klienta - również w ramach telefonu zaufania.

Konstrukttywne rozwiązanie kryzysów rozwojowych rodziny i zachowanie spójnego oraz zdrowego systemu rodzinnego z wykorzystaniem zasobów własnych rodziny nie zawsze jest możliwe. Zdarza się, że sytuacja w rodzinie wymaga interwencji służb społecznych. Według danych Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w 2016r. pod nadzorem kuratora sądowego rodzinnego pozostawały 84 rodziny z terenu miasta Bochnia, prowadzono 40 spraw o pozbawienie, zawieszenie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej oraz 31 spraw względem nieletnich, którzy dopuścili się czynów karalnych (bez uwzględnienia spraw o przejawy demoralizacji). Nadzór ustanawiany był najczęściej z powodu zaniedbywania obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej. Zaniedbania te często były skutkiem braku stałej pracy zawodowej i związanej z tym trudnej sytuacji materialnej rodziny, alkoholizmu jednego lub obojga rodziców, a także przemocy w rodzinie. Małoletni, nie posiadający prawidłowych wzorców wychowawczych wykazywali przejawy demoralizacji – notowane najczęściej przez Sąd Rodzinny jako niewywiązywanie się z obowiązku szkolnego⁶.

Dzieci i młodzież wychowujący się w rodzinach dysfunkcyjnych znajdują przyjazne miejsce w działającym w Bochni Miejskim Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”. Wychowankowie MCDiM przyjmowani są do placówki na podstawie pisemnych skierowań z instytucji oświatowych i pomocowych. W skierowaniach tych zawarte są informacje o sytuacji szkolnej i rodzinnej dziecka, trudnościach wychowawczych, dydaktycznych, mocnych stronach dziecka, stosowanych dotychczas formach pomocy, posiadanych orzeczeniach i sugestiach do pracy z dzieckiem. Podopieczni placówki to dzieci z terenu Bochni wychowujące się w warunkach niekorzystnych dla rozwoju, w rodzinach zagrożonych wykluczeniem społecznym, ze środowisk i grup wykazujących nieprawidłowości w zachowaniach społecznych. Do najczęstszych trudności, problemów występujących w środowisku życia wychowanków MCDiM „Ochronka” zaliczyć można: rozbitcie rodziny, emigracje zarobkowe rodziców, nadużywanie alkoholu przez opiekunów, brak czasu i zainteresowania dla dziecka ze strony rodziców, niski poziom umiejętności wychowawczych, występowanie zachowań noszących znamiona przemocy lub klimat przemocy, bezrobocie, ubóstwo. Wszystkie te czynniki powodują ograniczony dostęp do wielu płaszczyzn życia społecznego, skutkują poczuciem braku perspektyw oraz przeświadczeniem o niższych szansach i możliwościach młodego człowieka⁷.

---

⁶ Dane Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Bochni, pismo z dnia 14.07.2015 r.

⁷ Dane z Miejskiego Centrum dzieci i Młodzieży „Ochronka”, pismo z dnia 30.06.2015 r.

Tabela 11: Liczba dzieci i rodzin objętych wsparciem MCDiM „Ochronka” w Bochni

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Liczba dzieci</i>	96	80	73	76	88	82	64	60	94	86	160
<i>Liczba rodzin</i>	63	51	49	47	54	46	40	37	65	57	70

Źródło: Dane Miejskiego Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”

Wsparcie świadczone w MCDiM polegające na pomocy psychologicznej, pedagogicznej, pomocy w nauce, odkrywaniu i rozwijaniu talentów dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, pozwala na kompensowanie braków środowiskowych. „Ochronka” jest żywym, ciekawym i bezpiecznym miejscem pobytu i rozwoju. Strukturalizując czas wolny młodego człowieka i promując wartościowe sposoby jego spędzania, placówka pełni m.in. funkcję kompensacyjną, profilaktyczną i prewencyjną. Realizując przede wszystkim działania z obszaru profilaktyki drugorzędowej, adresowej do grup zwiększonego ryzyka, pozwala mieć nadzieję na wyjście młodych ludzi z trajektorii społecznego dziedziczenia problemów rodzinnych. Co więcej, poprzez pomoc dzieciom, pracownicy MCDiM starają się oddziaływać również na rodziny i tam, gdzie to możliwe realizować funkcje edukacyjne i korekcyjne.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011, zobligowała gminy do zatrudniania asystentów rodziny. We współpracy z rodzinami oraz pracownikami socjalnymi asystenci opracowują i realizują plan pracy, którego ogólnym celem jest pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, psychologicznych, socjalnych. W 2016 roku 16 rodzin zakończyło współpracę z asystentem rodziny – 7 z uwagi na zrealizowanie planu pomocy o osiągnięciu założonych celów. W przypadku 5 rodzin wycofano asystenta z uwagi na rezygnację rodziny i brak współpracy z jej strony. W 2016 r. nie było rodzin u których zakończono pracę z uwagi na brak efektów, u 1 rodziny współpracę zakończono ze względu na zmianę metod pracy. Rodziny, w których praca została zakończona z pozytywnym skutkiem, cenią sobie relację z asystentami i niejednokrotnie nadal pozostają w dobrym kontakcie z nimi; asystenci po zakończeniu pracy monitorują sytuację w rodzinie.

Tabela 12: Asystenci rodziny w mieście Bochnia

	<i>Liczba asystentów</i>	<i>Liczba rodzin</i>	<i>Liczba dzieci w rodzinach</i>
2013	3	59	163
2014	3	57	158
2015	3	64	153
2016	3	62	159

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

Celem pracy asystentów jest motywowanie rodziców, opiekunów do prawidłowego realizowania przez nich funkcji opiekuńczych i wychowawczych tak, aby dziecko mogło wychowywać się w rodzinie biologicznej. W sytuacji braku zasobów niezbędnych do zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, istnieje możliwość umieszczenia w pieczy zastępczej. W myśl przywołanej wcześniej ustawy, piecza zastępcza jest sprawowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze). W rodzinach zastępczych umieszcza się dzieci, których rodzice zostali trwale lub czasowo pozbawieni praw rodzicielskich lub gdy władza rodzicielska została im ograniczona. Na terenie miasta Bochnia w 2016 roku funkcjonowało 30 rodzin zastępczych (tabela 13), z czego większość stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (dziadkowie, starsze rodzeństwo).

Tabela 13: Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie miasta Bochnia

Rodzaje rodzin	Liczba rodzin zastępczych						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>spokrewnione</i>	24	28	31	29	32	34	23
<i>niezawodowe</i>	7	9	10	8	7	6	6
<i>zawodowe</i>	1	1	0	1	1	1	1
Razem	32	38	41	38	40	41	30

Źródło: Dane Zespołu ds. Pieczy Zastępczej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Bochni

Tabela 14: Dzieci z terenu miasta Bochnia w rodzinach zastępczych w latach 2006 – 2016

Rodziny zastępcze	Liczba dzieci z terenu miasta Bochnia										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>spokrewnione</i>	17	20	24	26	33	39	43	41	43	46	32
<i>niezawodowe</i>	0	0	0	0	8	10	12	4	9	8	7
<i>zawodowe</i>	0	0	0	0	0	3	3	0	3	5	2
Razem	17	20	24	26	41	52	58	45	55	59	41

Źródło: Dane Zespołu ds. Pieczy Zastępczej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Bochni

Dzieci z terenu miasta Bochnia przebywają również w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2016 roku przebywało 12 dzieci, a w rodzinnych domach dziecka 6 dzieci.

Tabela 15: Dzieci z terenu miasta Bochnia w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2006 – 2016

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

<i>Placówki opiekuńczo-wychowawcze</i>	5	10	12	7	8	11	14	11	11	13	12
--	---	----	----	---	---	----	----	----	----	----	----

Źródło: Dane Zespołu ds. Pieczy Zastępczej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie

Wydatki z budżetu gminy na pobyt dzieci w pieczy zastępczej będą rosły z racji rozwiązania, o którym mowa w art. 191 ust. 9 i 10 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jak i w związku z faktem (wynikającym z dotychczasowych obserwacji), że pobyt dziecka po umieszczeniu w jednej z form opieki zastępczej wydłuża się.

Tabela 16: Koszty gminy związane z zabezpieczeniem pobytu dzieci w pieczy zastępczej - 2014-2016

2014	liczba dzieci	odpłatność gminy w 2014 roku w zł
<i>w rodzinach zastępczych</i>	55	31.722,26
<i>w placówkach</i>	8	48.801,51
RAZEM	63	80.523,77
2015	liczba dzieci	odpłatność gminy w 2015 roku w zł
<i>w rodzinach zastępczych</i>	79	55.557,58
<i>w placówkach</i>	13	80.014,42
RAZEM	92	135.572,00
2016	liczba dzieci	odpłatność gminy w 2016 roku w zł
<i>w rodzinach zastępczych</i>	24	85.484,34
<i>w placówkach</i>	5	70.177,98
RAZEM	29	163.602,32

Źródło: Dane MOPS w Bochni

Młodzi ludzie opuszczający pieczę zastępczą, usamodzielniający się mogą korzystać z mieszkań chronionych prowadzonych przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Bochni. Mieszkania chronione funkcjonują z siedmioma miejscami. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od Dyrektora OIK w 2012 i 2013 roku z mieszkań skorzystało po 9 osób, w 2014 roku w mieszkaniach przebywało łącznie 5 usamodzielniających się osób, w 2015 roku - 3 osoby, a w roku 2016 - 4 osoby usamodzielniające się.

Stosunkowo nowym, sprzyjającym rodzinom wielodzietnym, rozwiązaniem jest Bocheńska Karta Rodzinna. Program wprowadzono 1.01.2014 r. Według danych Urzędu Miasta w Bochni w 2016 roku wydano 350 takich kart dla 72 rodzin, jednocześnie wznowiono 240 kart, którym upłynął dwuletni termin ważności, dla 46 rodzin. Karta oferuje system zniżek oraz dodatkowych uprawnień, jej posiadacze mają możliwość korzystania z oferty kulturalnej, rekreacyjnej, transportowej w korzystniejszych cenach. Partnerami BKR w 2016r. było 62 firm i instytucji.

PROGNOZY ZMIAN

W procesie swojego rozwoju rodziny przeżywają różnorodne trudności (długotrwała choroba, niepełnosprawność, przemoc, niewydolność wychowawcza, problemy w realizacji własnych funkcji). Nie wszystkie z nich dysponują zasobami pozwalającymi na konstruktywne rozwiązanie problemów. Z doświadczeń pracowników pomocy społecznej wynika, że wsparcie rodziny poprzez intensywną, zorientowaną na zrozumienie, pracę socjalną oraz objęcie rodziny wsparciem asystenta, pozwalają na zaktywizowanie niejednokrotnie głęboko ukrytych naturalnych zasobów rodziny. Istotną kwestią jest również współpraca polegająca na wymianie doświadczeń i informacji pomiędzy pracownikami różnych instytucji, w orbicie zainteresowania których, pozostają bocheńskie rodziny. Adekwatny do problemu i sytuacji danej rodziny poziom wzajemnego zainteresowania działaniami podejmowanymi przez poszczególne instytucje pozwoliłby uniknąć dyfuzji odpowiedzialności, a także sytuacji, w której brak spójności pomysłów na rozwiązanie kryzysu w rodzinie utrzymuje rodziny w stagnacji i dezorientacji. W perspektywie czasowej wyznaczonej niniejszą Strategią możliwe jest zaplanowanie działań zmierzających do integracji środowiska zaangażowanego w pracę z rodzinami.

Widocznym niedostatkim w ofercie wsparcia rodziny jest brak placówki zajmującej się terapią rodzin, a także brak superwizji pracowników socjalnych oraz innych osób zajmujących się pracą z rodzinami. Warto zacytować tutaj fragment wypowiedzi jednego z ankietowanych nauczycieli: „(...) zadbany emocjonalnie nauczyciel będzie skuteczny i efektywny w swojej pracy, (...) nauczyciele są pod względem emocjonalnym zaniedbaną grupą zawodową a swymi emocjami pracują na co dzień”. Przytoczoną wypowiedź niczym kalkę przyłożyć można do sytuacji, w jakiej znajduje się wiele osób świadczących zawodowo pomoc rodzinom, dzieciom oraz młodzieży.

1.3 Przemoc w rodzinach; uzależnienia

Trudnym problemem występującym w wielu bocheńskich rodzinach jest przemoc. Skala zjawiska jest niełatwa do oszacowania. Z danych MOPS wynika, że rośnie liczba osób objętych wsparciem w związku z przemocą. Są to jednak dane dotyczące przemocy ujawnionej - na ogół w sytuacji, gdy eskalacja zjawiska w rodzinie jest tak duża, że jej członkowie zgłaszają problem lub reagują na nią osoby z najbliższego otoczenia. Wystąpienie zjawiska przemocy domowej angażuje zazwyczaj wiele lokalnych instytucji – policję, ośrodek pomocy społecznej, sąd, ośrodek interwencji kryzysowej, szkoły.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie adresowany jest do wszystkich mieszkańców miasta, a jego celem jest zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy, zapewnienie pomocy rodzinom, pogłębianie wiedzy i doskonalenie umiejętności osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy, a także koordynacja działań podejmowanych na rzecz zapobiegania temu zjawisku. Ostatnie z wymienionych zadań ściśle wiąże się z Zespołem Interdyscyplinarnym ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie będącym podstawowym ogniwem systemu reagowania na zjawisko przemocy.

Tabela 17: Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2011-2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba Niebieskich Kart, w tym założonych przez:	4	71	50	85	67	76
a) Pomoc społeczną	1	23	10	10	14	19
b) Policję	3	46	36	69	45	49
c) Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	0	0	0	0	0	0
d) Ochronę zdrowia	0	0	0	0	0	0
e) Oświatę	0	2	1	3	1	1
f) Ośrodek Interwencji Kryzysowej	0	0	3	3	6	7
Liczba zakończonych Niebieskich Kart	0	11	35	55	74	56
Liczba rodzin objętych działaniami Zespołu/grup roboczych	4	51	94	116	112	94
Liczba spotkań Zespołu	2	4	4	4	4	4
Spotkania grup roboczych	-	ok. 3/tydz.	ok. 3-4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok. 3/tydz.

Źródło: Dane Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy

W ramach grup roboczych powoływanych przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy, z rodziną spotykają się osoby zorientowane na jej wsparcie, w taki sposób, aby próbowała ona odzyskać homeostazę. Pole działania grupy zawsze wyznacza konkretna sytuacja rodziny – działania mogą przybierać formę zabezpieczenia osób doznających przemocy, pokierowania ich do specjalistów (interwentów kryzysowych,

psychologów, prawników), monitorowania sytuacji – zawsze w oparciu o plan pomocy rodzinie opracowywany wspólnie z nią. Z danych Komendy Powiatowej Policji w Bochni dostępnych za lata 2013 – 2016 wynika, że zmniejszyła się ogólna liczba interwencji domowych. W stosunku do roku 2015, liczba interwencji zmalała o 59. Jednocześnie nieznacznie wzrosła liczba interwencji z uwagi na przemoc, w porównaniu z rokiem poprzednim. W przypadku ponad połowy w/w interwencji osoby stosujące przemoc były pod wpływem alkoholu. Niepokojącym faktem jest wzrost w ciągu ostatniego okresu liczby dzieci doznających przemocy w rodzinie. Potwierdzeniem są dane Policji oraz odpowiedzi nauczycieli. Zdaniem 21 pedagogów rośnie liczba dzieci doświadczających przemocy; 6 osób uważa, że problem przemocy wobec dzieci nie nasila się; aż 36 pracowników oświaty nie potrafiło wskazać na tendencje omawianego zjawiska.

Tabela 18: Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2013 - 2016

Działania	2013	2014	2015	2016
<i>interwencje domowe - ogółem</i>	306	241	337	278
<i>interwencje domowe dotyczące przemocy w rodzinie – rozpoczęta procedura Niebieskie Karty</i>	47	75	41	44
<i>osoby będące pod wpływem alkoholu w trakcie interwencji ze względu na przemoc w rodzinie</i>	28	34	22	26
<i>czyny karalne popełnione przez nieletnich z Bochni</i>	25	16	61	31

Źródło: Dane Komendy Powiatowej Policji w Bochni, dane Sądu Rejonowego w Bochni

W sytuacjach kryzysowych, związanych z doświadczeniem przemocy, utraty, czy uzależnienia, specjalistyczną pomoc psychologiczną i prawną, oprócz Zespołu Interdyscyplinarnego, oferuje Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Bochni. W ramach jego działalności prowadzone są grupy zarówno dla osób doświadczających przemocy, jak i dla osób stosujących przemoc.

Tabela 19: Działalność OIK w Bochni w liczbach

Liczba mieszkańców miasta Bochnia objętych wsparciem	2012	2013	2014	2015	2016
<i>interwencja kryzysowa</i>	178	206	226	205	168
<i>grupa psychoedukacyjna dla osób doświadczających przemocy</i>	8	16	5	5	4

grupa korekcyjno- edukacyjna dla osób stosujących przemoc	4	12	12	11	11
--	---	----	----	----	----

Źródło: Dane Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bochni

W strukturach MOPS funkcjonuje również Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy, który świadczy pomoc osobom uwikłanym w przemoc. Prowadzone są dyżury pracownika socjalnego, psychologa, prawnika i terapeuty. Z pomocy tych specjalistów w 2016 roku skorzystało 425 osób.

Tabela 20: Konsultacje w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy

Rodzaj konsultacji	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
osoby uzależnione od alkoholu	320	317	340	408	455	336	365	367	360
osoby współuzależnione	137	108	108	91	91	64	45	45	28
osoby doznające przemocy	33	25	22	41	28	11	6	13	10
osoby stosujące przemoc	8	6	7	8	8	4	1	8	12
dorośle dzieci alkoholików	5	13	5	10	3	4	0	0	0
konsultacje inne	76	89	76	55	51	23	16	41	15
Razem	579	558	558	613	636	442	433	474	425

Źródło: Dane Miejskiego Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego w Bochni

Osoby uzależnione, współuzależnione, dorośle dzieci alkoholików, a także rodzice dzieci uzależnionych lub używających substancji w sposób szkodliwy mogą zwrócić się po wsparcie do Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia funkcjonującej w ramach NZOZ przy ul. Storynka w Bochni. W ofercie poradni są bezpłatne konsultacje lekarza psychiatry, psychologa, pedagoga, terapia indywidualna oraz grupowa. W 2016 roku z pomocy tej placówki skorzystało 48 mieszkańców miasta Bochnia.

Tabela 21: Pacjenci Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Bochni w 2014 roku

2014	2015	2016
102	65	48

Źródło: Dane Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Bochni

W ostatnich latach problem uzależnień rozpoznawany był przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W 2016 roku MKRPA podejmowała działania wobec 58 osób. Każdy ze złożonych do Komisji wniosków o podjęcie działań pomocowych wobec konkretnej osoby jest rozpatrywany w ciągu jednego miesiąca. Komisja pracuje

w dwóch zespołach motywacyjnych, których celem jest nakłonienie osoby uzależnionej do samodzielnego podjęcia decyzji o terapii dziennej lub stacjonarnej. W sytuacji, gdy zawodzą metody motywacyjne i perswazja, osoba uzależniona odmawia podjęcia leczenia, a opinia biegłych potwierdza uzależnienie, MKRPA kieruje do Sądu Rejonowego w Bochni wniosek o zastosowanie wobec osoby uzależnionej przymusowego skierowania na leczenie. Od 2015 roku koszty sądowe w omawianej sprawie mają być zabezpieczane z budżetu miasta.

Dokładny opis problemów związanych z nadużywaniem alkoholu, działań dotyczących zapobiegania uzależnieniom oraz ich indywidualnym i społecznym skutkom zawarty jest w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii.

PROGNOZY ZMIAN

Niepokojąca pozostaje statystyka dotycząca zjawiska przemocy w rodzinie. Pojawia się pytanie czy przywoływane, rosnące wartości liczbowe w przypadku zjawiska przemocy wynikają z rzeczywistej intensyfikacji problemu wśród rodzin bocheńskich, czy może skala problemu pozostaje względnie stała a zwiększenie liczby zgłoszeń wynika z poszerzenia pola świadomości osób doznających przemocy oraz pracowników służb społecznych odpowiedzialnych za reagowanie? Niezależnie od odpowiedzi słusznym kierunkiem działań jest intensyfikacja pracy socjalnej z rodzinami doświadczającymi problemu przemocy i uzależnień. Należy również kontynuować pracę z młodzieżą poprzez realizowanie działań z zakresu profilaktyki pierwszo-i drugorzędowej, a także kontynuować dobre praktyki wypracowane w ramach działających na terenie miasta jednostek, takich jak np. MKRPA, MCDiM „Ochronka”, OIK, Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy.

1.4 Seniorzy w mieście Bochnia

Jednym ze wskaźników poziomu wrażliwości społecznej jest stosunek do osób starszych oraz niepełnosprawnych. Z uwagi na to, że osiągnięcie umownie przyjętej, relatywnej granicy starości⁸ pozostaje w zasięgu wielu osób, a okres życia związany z wiekiem poprodukcyjnym coraz bardziej wydłuża się, w obszar polityki społecznej coraz szerzej wkracza problematyka gerontologiczna. Dynamika zarówno globalnych, jak i lokalnych procesów demograficznych implikuje potrzebę podejmowania konkretnych działań, które miałyby uchronić coraz liczniejszą grupę seniorów przed wykluczeniem społecznym. Sytuację osób dojrzałych/starszych/ w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych z terenu miasta Bochnia warto analizować nie tylko przez pryzmat problemów tej grupy, lecz także w odwołaniu do możliwości i zasobów, jakie posiadają jej członkowie, a których podtrzymanie bądź uruchomienie możliwe jest dzięki wsparciu społecznemu. Wsparcie społeczne jest konsekwencją przynależności człowieka do sieci społecznych – formalnych i nieformalnych. Można je rozumieć, jako interakcję prowadzącą do podjęcia działania pomocowego na rzecz jednostki znajdującej się w trudnej, kryzysowej sytuacji, niemożliwej do samodzielnego przezwyciężenia. Do zasobów wsparcia społecznego należą: zasoby rodzinne i pozarodzinne – grupy nieformalne (sąsiedzi, przyjaciele, znajomi, współpracownicy, członkowie grupy wyznaniowej), czyli pierwotne grupy wsparcia oraz wtórne grupy wsparcia, czyli struktury formalne (instytucje, stowarzyszenia, doradcy oraz osoby zawodowo przygotowane do niesienia pomocy, grupy samopomocowe)⁹.

To, co istotne z punktu widzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych, to powiększająca się systematycznie populacja osób powyżej 70 r. ż. Problemem społecznym nie jest oczywiście obecność osób starszych i coraz dłuższe trwanie życia, ale pewne uniwersalne dla Polski problemy, które pojawiają się w sytuacji związanych ze starością niedomagań czy niepełnosprawności. Ważne jest, aby tak aranżować społeczną rzeczywistość, by osoby starsze mogły jak najdłużej pozostać w środowisku zamieszkania niezależne i aktywne. Rolę wspierającą wspomniany cel pełni w Bochni kilka instytucji, m.in. takich, jak: Miejski Dom Kultury, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna czy np.

---

⁸Początki starości definiowane są w różny sposób. WHO za początek starości uznaje wiek 60 lat, natomiast ONZ przyjmuje, że starość rozpoczyna się z chwilą osiągnięcia 65 roku życia; przyjmuje się, że starość osiągnana jest wraz z przejściem na emeryturę bądź też jest stanem związanym z subiektywnym poczuciem własnego wieku i zjawiskiem tzw. gradacji wiekowej. Gradacja wiekowa to ukryte bądź jawne oczekiwania społeczne co do sposobu zachowania się osoby starszej; zjawisko to wytłumaczyć można odwołując się do powiedzenia: „nie wypada, żeby w tym wieku...”, zob.: T. D. Nelson, *Psychologia uprzedzeń*, GWP, Gdańsk 2003, s. 235.

⁹ Szarota Z., Kijak J. R., *Starość – między diagnozą a działaniem*, Warszawa 2013, Publikacja powstała w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” w ramach Działania 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej” Program Operacyjny Kapitał Ludzki, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

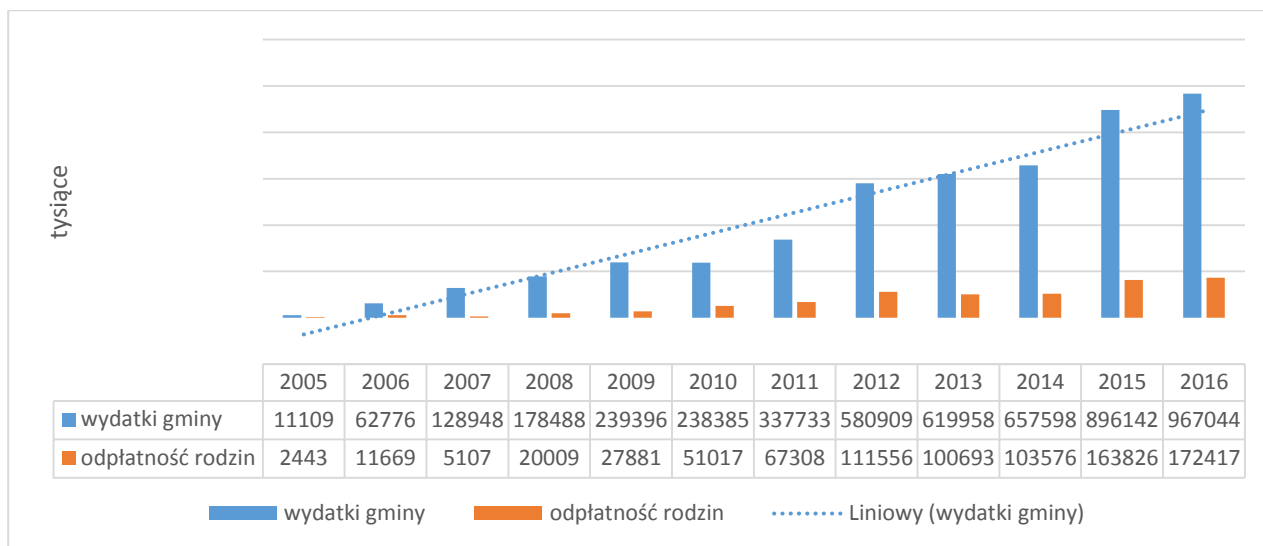
Stowarzyszenie Rodzina Kolpinga. Stowarzyszenie Rodzina Kolpinga w Bochni inicjuje i realizuje rokrocznie wiele działań prosenioralnych, zachęcając osoby starsze do aktywności, integracji i samorealizacji poprzez wspieranie innych seniorów, nabywanie stale nowej wiedzy i doskonalenie umiejętności. Przy Stowarzyszeniu działa Kolpingowski Klub Seniora. Propozycji dla osób starszych nie brakuje również w ofercie Miejskiego Domu Kultury. Z oferty MDK korzystają seniorzy, którzy chcą aktywnie żyć i rozwijać zainteresowania. W ramach w/w instytucji działa m.in. już od 1993 roku chór Złota Jesień, który koncertuje na terenie całej Polski.

Od 2015 roku osoby starsze mieszkające na terenie powiatu bocheńskiego mogą korzystać ze świadczeń Dziennego Domu „Senior Wigor”. Dom zapewnia 29 miejsc dla osób powyżej 60. roku życia. Uczestnikom proponowane są zajęcia, których głównym celem jest aktywizacja społeczna, poprzez wspólne spotkania, aktywność kulturalną, rekreacyjną. Możliwym jest korzystanie z terapii zajęciowej, treningu funkcji poznawczych czy muzykoterapii. Dom zapewnia posiłek, dostęp do stanowisk komputerowych, a także pomoc wykwalifikowanej kadry w bieżących sprawach osób starszych.

Oprócz oferty dla samodzielnych i aktywnych społecznie seniorów, miasto zapewnia wsparcie osobom starszym, których kondycja zdrowotna nie pozwala na życie w pełni aktywne i niezależne. Praca opiekunek środowiskowych zatrudnionych w MOPS, to jedna z możliwości zabezpieczenia osób starszych i niepełnosprawnych w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Usługi opiekuńcze przyznawane w oparciu o *Uchwałę nr XXXV/343/05 Rady Miejskiej w Bochni z dnia 12 sierpnia 2005 w sprawie warunków przyznawania i odpłatności za usługi opiekuńcze, częściowego lub całkowitego zwalniania od opłat oraz trybu ich pobierania*, pozwalają niejednokrotnie utrzymać osobę starszą w dotychczasowym środowisku życia i oddalić ją od konieczności pobytu w DPS.

Zorganizowanie w miejscu zamieszkania usług opiekuńczych na wysokim poziomie jest niejednokrotnie alternatywą dla kosztownego pobytu w DPS. Brakuje w środowisku mieszkań chronionych, które mogłyby być formą pośrednią pomiędzy zapewnianiem pomocy w domu osoby chorej, czy starszej a jej umieszczeniem w domu pomocy społecznej.

Wykres 7: Koszty gminy związane z pobytem mieszkańców w DPS i dopłaty rodzin

Źródło: Sprawozdania finansowe MOPS za lata 2005-2016

Zgodnie z art. 60 ustawy o pomocy społecznej pobyt w DPS jest odpłatny. Obowiązek wnoszenia opłat, zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 3 przywołanej ustawy, spoczywa na mieszkańcu, jego rodzinie i gminie, kierującej osobę do DPS. Wysokość odpłatności wnoszonej przez gminę stanowi różnicę między kosztem pobytu mieszkańca w DPS (aktualnie w DPS w Bochni odpłatność ta wynosi 2.855,92zł/miesiąc) a kwotą odpłatności wnoszonej przez mieszkańca i jego krewnych. Kwota odpłatności pensjonariusza nie może być wyższa niż 70 % jego dochodu netto. Od osób zobowiązanych do alimentacji można domagać się odpłatności za pobyt krewnego w DPS wówczas, gdy ich dochód przekracza 300% ustawowo przyjętego kryterium dochodowego.

Należy spodziewać się coraz większego obciążenia gmin kosztami pobytu osób starszych w DPS. Zmianom demograficznym polegającym na wydłużaniu się życia ludzkiego towarzyszą zmiany struktury rodziny, a także filozofii życiowej zorientowanej na realizację częściej wartości indywidualistycznych niż kolektywistycznych, grupowych czy rodzinnych.

Osoby starsze wymagające specjalistycznej pomocy medycznej od 2011 roku mogą ubiegać się o miejsce w Oddziale Opiekuńczo-Lecznicy SPZOZ w Bochni. Oddział Opiekuńczo-Lecznicy dysponuje 22 łózkami. Z informacji otrzymanych od Kierownika Oddziału wynika, że zapotrzebowanie na opiekę w tej formie jest coraz większe, a liczba miejsc w stosunku do potrzeb mieszkańców powiatu bocheńskiego zbyt mała, stąd długie kolejki oczekujących wydłużone dodatkowo wprowadzeniem nowych zasad rejestracji do Oddziału. „Od 1 stycznia 2015 roku pacjent ma obowiązek składania wyłącznie oryginałów dokumentacji kierującej do ZOL tylko do jednej, wybranej przez siebie placówki, co dodatkowo wydłuża okres oczekiwania na przyjęcie. Obecnie (stan na dzień 28.02.2017r.) na

przyjęcie na Oddział oczekuje 31 osób, a orientacyjny czas oczekiwania na przyjęcie wynosi około 9 miesięcy.

Tabela 22: Liczba pacjentów umieszczonych w Oddziale Opiekuńczo-Lecznym od momentu założenia

od VI 2011	2012	2013	2014	2015	2016
72	83	69	54	39	35

Źródło: Dane SPZOZ w Bochni

Od początku istnienia Oddziału umieszczono w nim 352 osoby, najczęściej w wieku 65-70 lat. Problemami rodzin starających się o umieszczenie bliskiej osoby w Oddziale są: niemożność opiekowania się chorym w warunkach domowych spowodowana koniecznością wykonywania pracy zawodowej oraz brak umiejętności w opiece nad ciężko chorym pacjentem.

Osobom starszym i terminalnie chorym pomoc niesie również NZOZ Hospicjum Domowe działające od 1999 roku przy Towarzystwie Przyjaciół Chorych „Hospicjum im. Bł. Edmunda Bojanowskiego” w Bochni. Działalność administracyjna hospicjum opiera się na pracy wielu wolontariuszy. Na personel medyczny składają się trzej lekarze, siedem pielęgniarek, w tym dwie pielęgniarki opieki długoterminowej oraz rehabilitant. Niezbędne wsparcie świadczy również psycholog pracujący zarówno z pacjentem hospicjum, jak i z jego rodziną, również po śmierci pacjenta. Opieka pielęgniarska, długoterminowa świadczona jest mieszkańcom Bochni – tą formą pomocy obejmowane są równocześnie 2-3 osoby. Zespół medyczny domowego hospicjum działa w promieniu 30 km od miasta Bochnia; wspiera w ciągu miesiąca od 30 do 35 osób terminalnie chorych, będących mieszkańcami powiatu bocheńskiego oraz brzeskiego. Pomoc hospicjum jest bezpłatna dla pacjentów zakwalifikowanych do tej formy opieki; pacjenci hospicjum mogą korzystać również z bezpłatnie udostępnianego sprzętu medycznego. Dla osób nie będących podopiecznymi Hospicjum sprzęt medyczny udostępniany jest za minimalną odpłatnością. Z uwagi na wzrost zapadalności na choroby nowotworowe widoczne jest coraz większe zapotrzebowanie na opiekę hospicyjną. W 2004 roku kontrakt NFZ z Hospicjum obejmował od 4 do 10 pacjentów. W ciągu dekady liczba zakontraktowanych usług znacznie wzrosła.

PROGNOZY ZMIAN

Wraz z nadejściem starości następuje zmiana sytuacji społecznej i ekonomicznej osoby starszej. Obniża się poziom dochodów; zmienić może się zarówno jakość, jak i ilość kontaktów społecznych.

Starość postrzegana bywa przez pryzmat chorób i niedomagań; widoczna jest medykalizacja starości, jednak rozwój medycyny obiecuje odejście od postrzegania starości jedynie poprzez pryzmat deficytów jej towarzyszących. Duże zainteresowanie ofertą dla „aktywnych seniorów”, a także sukcesywny wzrost populacji osób starszych w mieście Bochnia każe przypuszczać, że osoby starsze staną się niebawem zbyt poważną grupą konsumentów (również usług społecznych), by lekceważyć ich potrzeby inne niż leki, suplementy czy przyrządy rehabilitacyjne. Konieczne wydaje się poszerzenie oferty kulturalnej, rozrywkowej i wolnoczasowej dla osób starszych. Pomocny staje się rządowy program Senior-WIGOR na lata 2015-2020 realizowany przez MPiPS, w ramach którego powiat bocheński otrzymał dotację na założenie i prowadzenie dziennego domu seniora. Placówka zapewnia wsparcie społeczne, psychologiczne, pomoc w organizacji czasu wolnego osobom starszym nie wymagającym całodobowej pomocy w zabezpieczeniu własnych potrzeb. W celu ograniczenia rosnących kosztów gminy związanych z pobytem osób starszych w DPS należy zintensyfikować działania służące utrzymaniu osób w podeszłym wieku oraz niepełnosprawnych w miejscu zamieszkania, jak najdłużej, m.in. poprzez zapewnienie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych większej liczbie osób. Oprócz ważnego dla gminy czynnika ekonomicznego, kwestią istotną społecznie, indywidualnie wysoko wartościowaną, jest możliwość długiego życia we własnym, dotychczasowym środowisku. Założenie to musi przejawiać się w działaniach gminy w ramach jej polityki społecznej.

1.5 Osoby niepełnosprawne w mieście Bochnia

Osoby niepełnosprawne to jedna z liczniejszych grup odbiorców pomocy udzielanej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni. W 2015 roku z powodu niepełnosprawności przyznano pomoc 303 rodzinom, a w 2016 roku 286 rodzinom.

Próbując ustalić rzeczywistą liczbę osób niepełnosprawnych w mieście Bochnia przywołano statystyki Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności (dalej PZON).

Tabela 23: Osoby niepełnosprawne w mieście Bochnia w latach 2015-2016

Kod	SUMA	stopień niepełnosprawności			wiek osób orzekanych				płeć		Status na rynku pracy	
		lekki	umiarkowany	znaczny	16-25	26-40	41-59	60+	K	M	pracujący	niepracujący
05-R	483	133	293	57	4	21	153	305	231	229	116	367
07-S	273	52	175	46	3	1	68	201	98	175	49	224
10-N	238	30	121	81	8	24	77	129	114	124	50	188
02-P	185	39	134	22	20	39	90	46	97	98	37	158
09-M	84	11	31	42	1	3	27	53	50	34	19	65
11-I	73	19	37	17	12	7	22	32	36	37	11	62
08-T	44	9	15	20	5	3	7	21	19	22	7	37
03-L	41	16	16	9	7	1	8	25	16	35	7	34
06-E	25	4	17	4	2	8	11	4	9	16	6	19
01-U	19	0	11	8	8	6	5	0	10	9	0	19
04-O	19	7	8	4	5	1	4	9	11	8	4	15
12-C	3	0	1	2	2	1	0	0	1	2	0	3
SUMA	1487	320	859	312	77	115	472	825	680	789	306	1191

Źródło: Dane Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Bochni

Uzyskane dane pozwalają na stwierdzenie, że wśród najczęstszych powodów, dla których mieszkańcy Bochni poddają się orzecznictwu są schorzenia narządu ruchu (05-R), choroby układu

oddechowego i krążenia (07-S) oraz choroby neurologiczne (10-N) oraz choroby psychiczne (02-P). W latach 2015-2016 PZON orzekł niepełnosprawność u 1099 mieszkańców miasta Bochnia, spośród nich 354 osoby otrzymały orzeczenie uwzględniające więcej niż jedną przyczynę niepełnosprawności. Dane te nie odzwierciedlają dokładnie skali problemu z uwagi na to, że w omawianym przedziale czasowym mieszkaniec miasta mógł być orzekany kilkakrotnie.

Analiza danych otrzymanych z PZON pozwala wyciągnąć wniosek, że z roku na rok wzrasta liczba osób orzekanych ze względu na schorzenia natury psychicznej. Z pomocy Przychodni Specjalistycznej oraz Poradni Zdrowia Psychicznego i Neurologicznej SANUS korzysta ponad 4 tysiące osób rocznie. Pacjentami PZP są mieszkańcy powiatu bocheńskiego, brzeskiego, ale również nowosądeckiego i limanowskiego.

Trudne jest ustalenie liczby mieszkańców miasta Bochnia korzystających ze wsparcia PZP, na zjawisko można spojrzeć jedynie przez pryzmat danych dotyczących wszystkich pacjentów poradni.

Tabela 24: Pacjenci PZP w latach 2012-2016

Liczba dorosłych pacjentów PZP	2012	2013	2014	2015	2016
	4122	4045	4716	4617	b.d.

Źródło: Dane Poradni Zdrowia Psychicznego i Neurologicznej Sanus w Bochni

Zdaniem specjalistów zatrudnionych w PZP w Bochni widoczna jest większa świadomość społeczna problematyki chorób psychicznych i możliwości zmniejszenia cierpienia rodziny osoby chorującej. Bliscy osoby chorej mogą korzystać z pomocy psychiatrycznej i psychologicznej PZP, gdzie odbywają się spotkania informacyjne, i wspierające z rodzicami, współmałżonkami osób chorujących. Elementy psychoedukacji nawiązujące do choroby, jej objawów, przebiegu, skutków i możliwości leczenia pozwalają włączyć rodziny w proces efektywnego leczenia, a także oswoić lęk, poczucie winy i wstydu, które mogą towarzyszyć rodzinie chorego.

Znakiem czasów i faktem pozostaje wzrost liczby osób chorych cierpiących na depresję o różnym stopniu nasilenia. Z obserwacji pracowników Poradni wynika, że sukcesywnie zwiększa się również liczba rodziców poszukujących porady u psychiatry dziecięcego. Osoby chorujące coraz częściej zgłaszają się z prośbą o pomoc i są zdecydowanie bardziej niż jeszcze kilka lat temu akceptowane przez otoczenie. Rodziny chorych i oni sami często borykają się z trudnościami ekonomicznymi, wynikającymi z braku zabezpieczenia w postaci renty z ZUS (renty inwalidzkiej, socjalnej), trudnościami w jej uzyskaniu. Zaostrzone zasady orzecznictwa zagrażają dodatkowo poczuciu bezpieczeństwa finansowego chorującego i jego rodziny. Osoby chorujące psychicznie z terenu Bochni mają stale mniejsze szanse na znalezienie pracy w porównaniu z osobami niepełnosprawnymi z tytułu innych schorzeń. Praca w warunkach chronionych dla osób po przebytych epizodach psychotycznych mogłaby znacznie dopomóc w procesie zdrowienia podtrzymując bądź przywracając sprawność w pełnieniu ról społecznych.

W lokalnym systemie wsparcia osób chorujących psychicznie i niepełnosprawnych intelektualnie oprócz PZP jest również Środowiskowy Dom Samopomocy organizujący choremu strukturę dnia, pozwalający na wychodzenie z izolacji powodowanej chorobą, a także wspierający życiowe usamodzielnienie. Bocheński ŚDS dysponuje 27 miejscami dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz chorujących psychicznie. W 2016 roku uczestnikami terapii w ŚDS było 35 osób, z czego 27 osób to uczestnicy z terenu miasta Bochnia.

Wsparcie dla osób niepełnosprawnych to misja niejednej organizacji pozarządowej z terenu miasta Bochnia, m.in.: Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Osób Niepełnosprawnych „Kropla Dobroci” działającego przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym, Polskiego Związku Niewidomych Okręg Małopolski - Koło Bochnia, Polskiego Związku Głuchych, Małopolskiego Związku Osób Niepełnosprawnych w Bochni.

Jedną z form wsparcia osób niepełnosprawnych są specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone wobec osób chorujących psychicznie w ich miejscu zamieszkania. Obecnie z tego rodzaju wsparcia przyznanego przez MOPS korzysta 7 dzieci z 6 rodzin. Widoczne są tendencje wzrostowe zapotrzebowania na tę formę wsparcia.

Znaczącym problemem osób niepełnosprawnych jest pozostawanie bez pracy. Na dzień 31 grudnia 2016 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bochni zarejestrowanych było 167 osób niepełnosprawnych z terenu powiatu bocheńskiego, z czego 56 to osoby niepełnosprawne z terenu miasta Bochnia. Z danych PZON wynika, że niespełna co 4 osoba niepełnosprawna mieszkająca w Bochni w latach 2015-2016 była zatrudniona.

Zdaniem ankietowanych - liderów lokalnych organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne - w ostatniej dekadzie wzrosła liczba osób niepełnosprawnych wymagających wsparcia w obszarze funkcjonowania indywidualnego i społecznego. Widoczne jest szczególnie zapotrzebowanie na pomoc finansową, pomoc w rozwiązywaniu rodzinnych trudności, a także pomoc prawną, psychologiczną i tę związaną z dbaniem o sprawy urzędowe. Respondenci niezbyt wysoko ocenili dostępność pomocy prawnej, psychologicznej, finansowej; negatywnie ocenili poziom dostępu dla osób niepełnosprawnych do instytucji publicznych. Zdaniem ankietowanych osoby z dysfunkcją wzroku, słuchu, psychiczną oraz ruchową mają utrudniony kontakt z urzędami działających na terenie miasta. Szczególnie istotne są dla respondentów bariery „zewnątrzne” – teoretycznie najłatwiejsze do zmiany – związane z architekturą budynków użyteczności publicznej. Równie istotne, choć rzadziej akcentowane przez ankietowanych, są bariery „wewnętrzne” – tkwiące w osobie niepełnosprawnej a związane z jej konstrukcją psychiczną, odczuwanym poziomem lęku, rezygnacją czy brakiem motywacji.

Liderzy organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne pozytywnie ocenili jakość współpracy z instytucjami działalności publicznej funkcjonującymi na terenie miasta Bochnia. Zaznaczyli tym samym, że szczególnie oczekiwaną przez nich formą wsparcia w realizowanych przedsięwzięciach jest pomoc finansowa oraz partnerstwo przy realizacji działań.

PROGNOZY ZMIAN

Osoby niepełnosprawne w szczególny sposób doświadczają problemów natury egzystencjalnej, ekonomicznej, psychospołecznej czy prawnej. W ramach obecnie realizowanej polityki społecznej mogą liczyć na minimalny poziom zabezpieczenia ekonomicznego w postaci świadczeń pieniężnych – zarówno dla osób niepełnosprawnych, jak i dla rodziców/opiekunów niepełnosprawnego członka rodziny. PFRON dofinansowuje turnusy rehabilitacyjne, likwidację barier architektonicznych, komunikacyjnych czy technicznych. Wsparcie pośrednio realizowane jest poprzez dofinansowanie do wynagrodzenia pracowników z orzeczoną niepełnosprawnością. Bezpośrednie wsparcie realizowane jest poprzez poradnictwo psychologiczne i prawne, a także pracę socjalną, której intensywność i głębię wyznaczają zarówno poziom samodzielności osoby niepełnosprawnej, jak i jej uzasadnione potrzeby. W perspektywie czasowej wyznaczonej Strategią warto poszerzać ofertę wsparcia psychospołecznego dla osób niepełnosprawnych również o grupy samopomocowe, w pracy których z powodzeniem wykorzystać można doświadczenia radzenia sobie i konstruktywnego podejścia do życia osób, które mimo ograniczeń związanych z ich fizycznością lub kruchością psychiki, podejmują w pełni role życiowe – rodzinne, społeczne, zawodowe.

Obszarem zaniedbanym wydaje się być wsparcie rodzin osób chorujących przewlekle - osób niepełnosprawnych, w tym chorujących psychicznie czy zmagających się z chorobą nowotworową bliskiej osoby. Uznając rodzinę za system, którego sprawne działanie sprzyja zdrowieniu, warto włączyć ją w całości w pracę z osobą niepełnosprawną, przewlekle chorą.

Obserwowana od wielu lat zmiana trendów w psychiatrii każe zwrócić szczególną uwagę na jakość działań z zakresu psychiatrii środowiskowej. Na terenie miasta działa Zespół Leczenia Środowiskowego, jednak kontakt z nim bywa utrudniony, przepływ informacji między ZLS a innymi instytucjami nie jest satysfakcjonujący. W perspektywie czasowej objętej Strategią warto starać się o zacieśnienie współpracy pomiędzy instytucjami wykonującymi pracę na rzecz i wspólnie z osobami niepełnosprawnymi.

W opinii osób zaangażowanych w pomoc niepełnosprawnym z terenu miasta Bochnia, aby poprawić jakość funkcjonowania osób niepełnosprawnych należy równocześnie

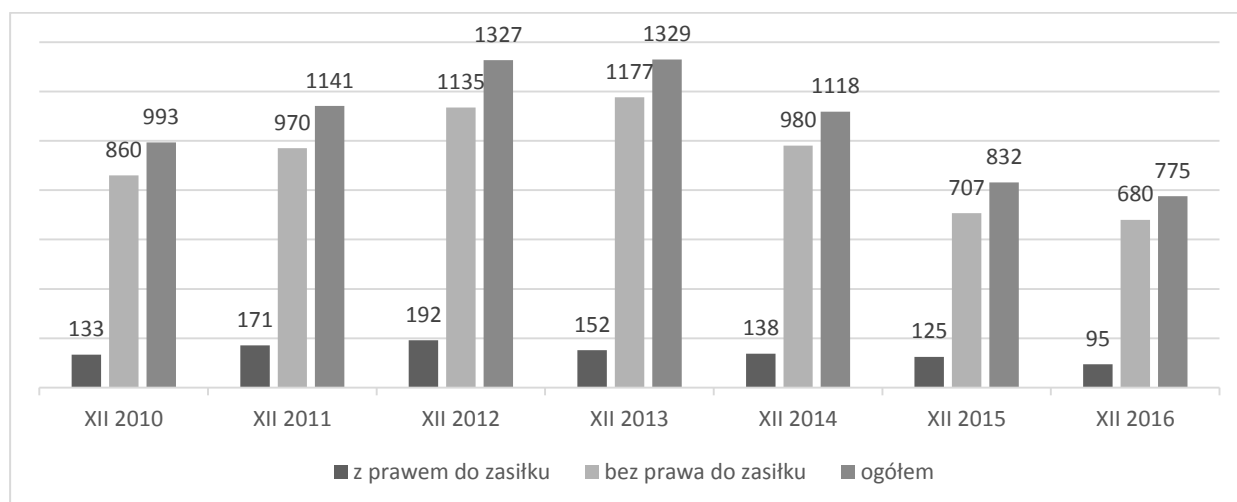
podejmować działania w sferze społecznej, zawodowej i edukacyjnej. Działania w sferze społecznej zmierzać mają do przeciwdziałania stygmatyzacji osób niepełnosprawnych, przyjmować za cel integrację społeczną tej grupy osób, przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu, m.in. poprzez organizowanie grup wsparcia. Aby polepszyć jakość życia osób niepełnosprawnych należy, zdaniem liderów organizacji zrzeszających osoby z niepełnosprawnością, zadbać również o obszar aktywizacji zawodowej, m. in. poprzez zwiększenie liczby miejsc pracy chronionej, projektowanie działań edukacyjnych umożliwiających nabycie nowych umiejętności, przekwalifikowanie zawodowe czy zachętę i wspieranie tworzenia spółdzielni socjalnych.

1.6 Bezrobocie

Bezrobocie nie tylko samo jest problemem społecznym, ale leży także u podstaw wielu innych problemów. Związane jest z obniżeniem standardu materialnego życia nie tylko samego bezrobotnego, ale i całej jego rodziny. Bardzo często obszary długotrwałego bezrobocia pokrywają się w danym społeczeństwie z obszarami ubóstwa. To z kolei może powodować rozprzestrzenianie się rozmaitych patologii społecznych, rozpad rodziny obniżenie zdrowotności społeczeństwa. Nawet krótkotrwały okres bezrobocia nie pozostaje bez wpływu na kondycję psychiczną osób dotkniętych tym problemem.

W oparciu o dane z Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce spadła w przeciągu ostatnich pięciu lat z 13,4 w grudniu 2010 roku na 6,7 w grudniu 2016 roku.

Wykres 8: Liczba osób bezrobotnych z Miasta Bochnia zarejestrowanych w PUP

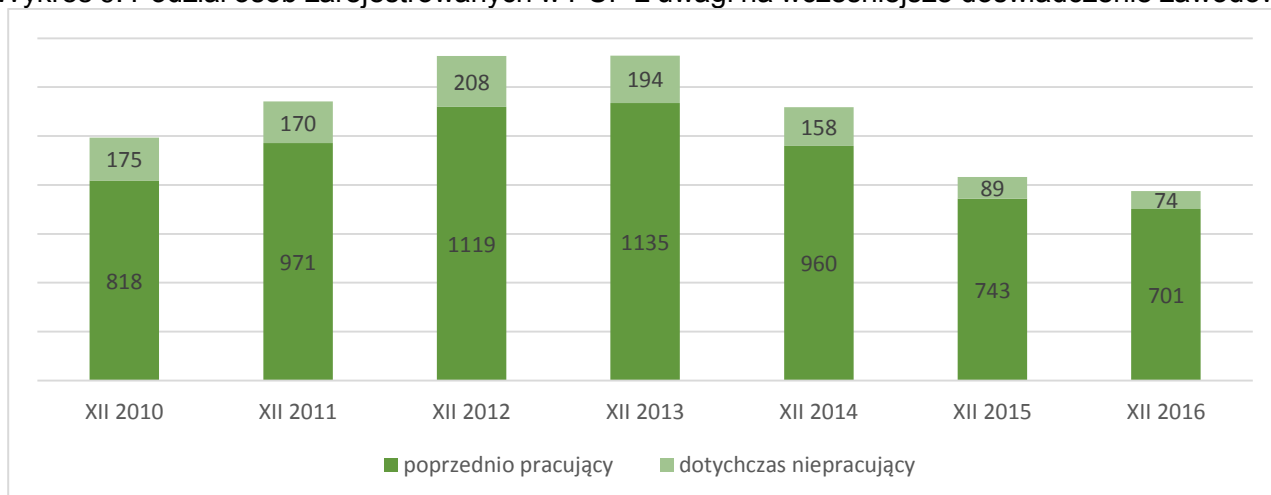

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

W Bochni liczba osób zarejestrowanych w PUP wzrastała systematycznie od 2010 roku do 2013 roku. W roku 2014 i 2015 nastąpił znaczący spadek liczby osób

zarejestrowanych w PUP. W roku 2016r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych nadal utrzymała tendencję spadkową. W ten sam sposób kształtują się dane dotyczące liczby osób bez prawa do zasiłku, w 2015 roku grupa ta zmniejszyła się o 273 osoby w stosunku do roku 2014, a w roku 2016 zmniejszyła się o kolejne 27 osób w stosunku do roku poprzedniego.

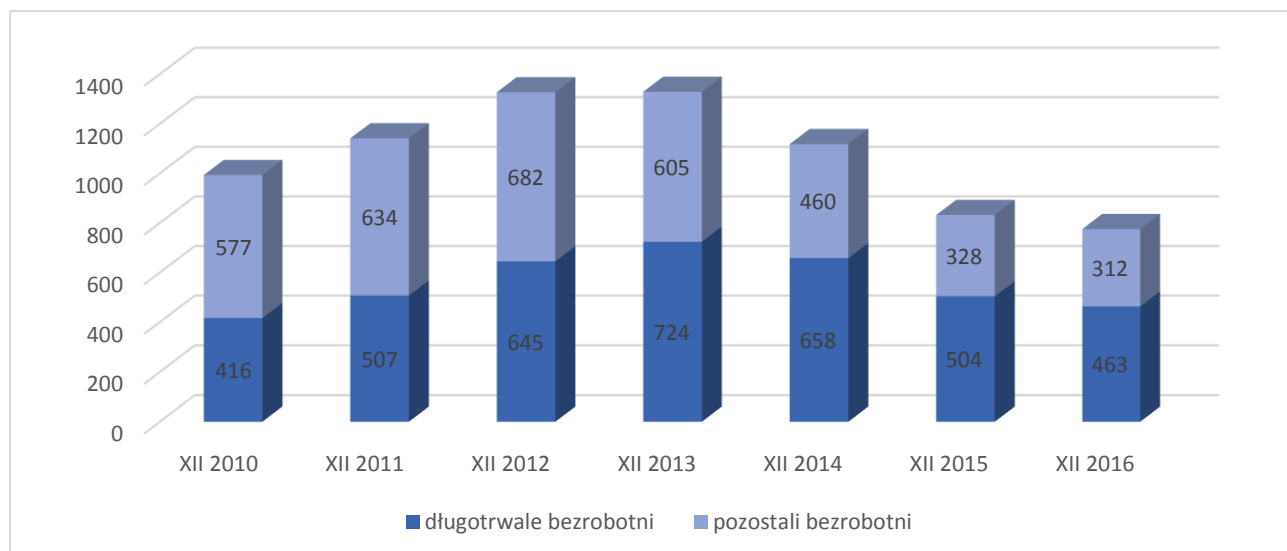
Wykres 9: Podział osób zarejestrowanych w PUP z uwagi na wcześniejsze doświadczenie zawodowe

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

Zwiększa się liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych, które mają za sobą doświadczenie zawodowe. Na koniec grudnia 2010 r. osoby dotychczas pracujące stanowiły 82,38% ogółu osób bezrobotnych, na koniec 2013 r. - 85,41%, a na koniec 2016r. osoby bezrobotne poprzednio pracujące stanowiły już 90,45% ogółu osób bezrobotnych.

Wykres 10: Liczba osób długotrwale bezrobotnych wobec pozostałych zarejestrowanych w PUP

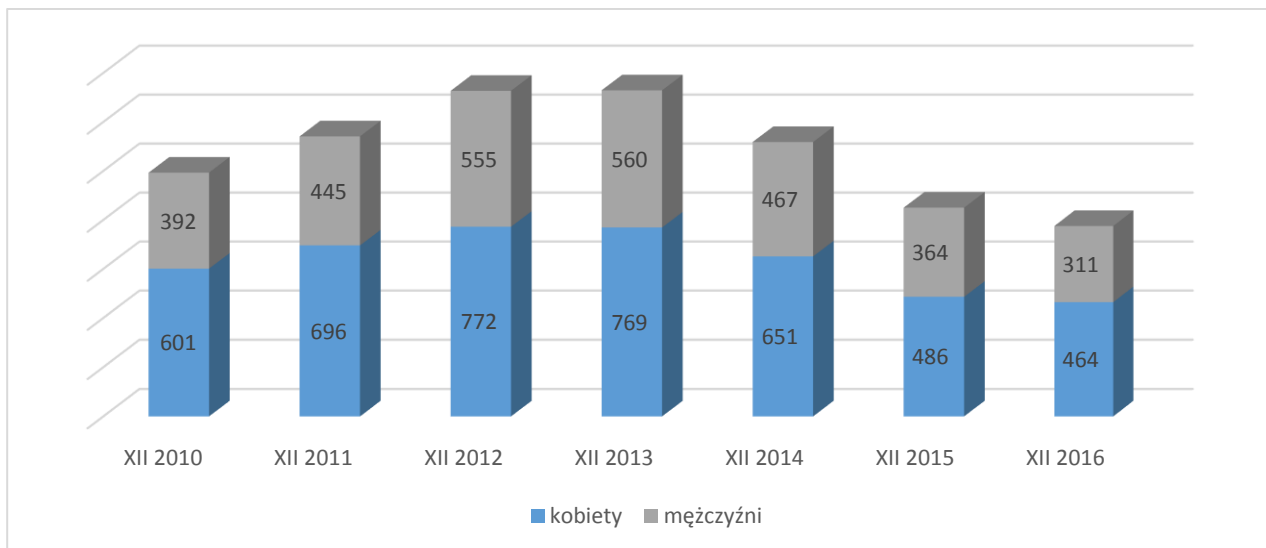

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

Niepokojącym zjawiskiem jest rosnący odsetek osób długotrwale bezrobotnych. W roku 2010 wynosił on 41,89%, podczas gdy na koniec 2016 roku odsetek osób długotrwale bezrobotnych wzrósł do 59,74 % czyli o 17,85 %. Osoby pozostające bez pracy powyżej 12

miesiący mają coraz mniejsze szanse na znalezienie zatrudnienia – bezskuteczne poszukiwanie pracy powoduje frustrację i zniechęcenie, a to z kolei rodzi postawę roszczeniową przejawiającą się najczęściej domaganiem się ciągłej i o szerokim spektrum pomocy materialnej ze strony państwa.

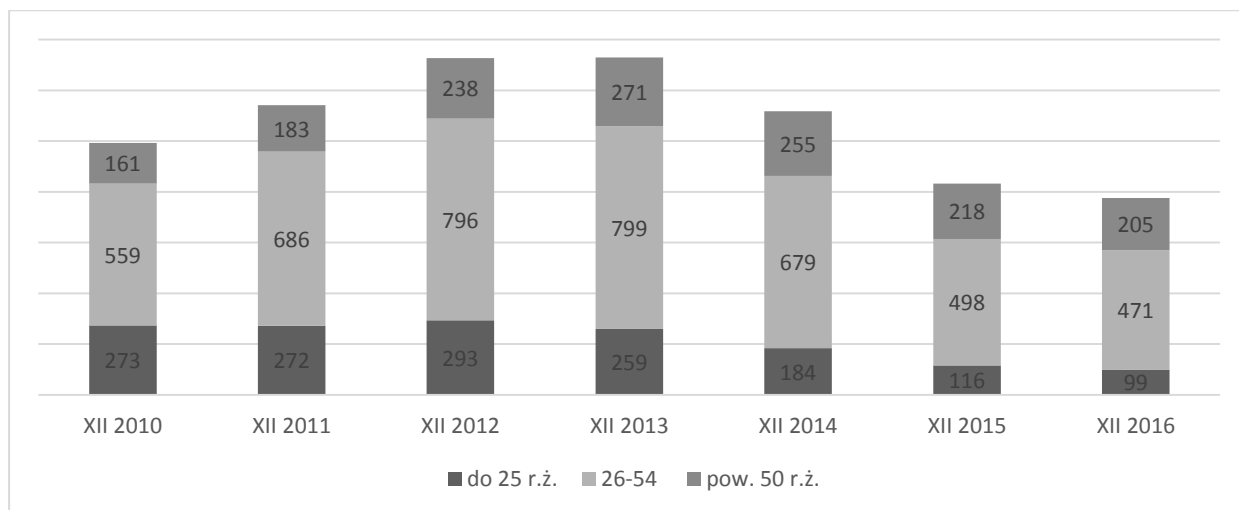
Wykres 11: Stosunek liczby bezrobotnych kobiet do mężczyzn zarejestrowanych w PUP

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

Największy odsetek osób zarejestrowanych w PUP stanowią kobiety, stosunek liczby kobiet do mężczyzn na przestrzeni sześciu lat nie uległ znaczącym zmianom i stanowi średnio 59%. Powyższe dane wskazują na tendencję rynku do częstszego zatrudniania mężczyzn, co może wynikać zarówno ze stereotypów, charakteru ofert pracy, jak i roli kobiety w życiu rodzinnym. Ponadto do grup szczególnie narażonych na pozostawanie bez zatrudnienia są osoby młode bez doświadczenia w wieku do 25 lat oraz osoby w wieku powyżej 50 r.ż. Na przestrzeni lat 2010-2016 stopniowo zwiększała się liczba osób bezrobotnych w wieku powyżej 50 r.ż. W roku 2010 roku odsetek osób bezrobotnych w tej grupie wiekowej wynosił 16,21%, w 2013r. – 20,39%, a na koniec 2016r. – 26,45%. W stosunku do roku 2015 - w 2016 roku z rejestru PUP w Bochni ubyło 13 osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia.

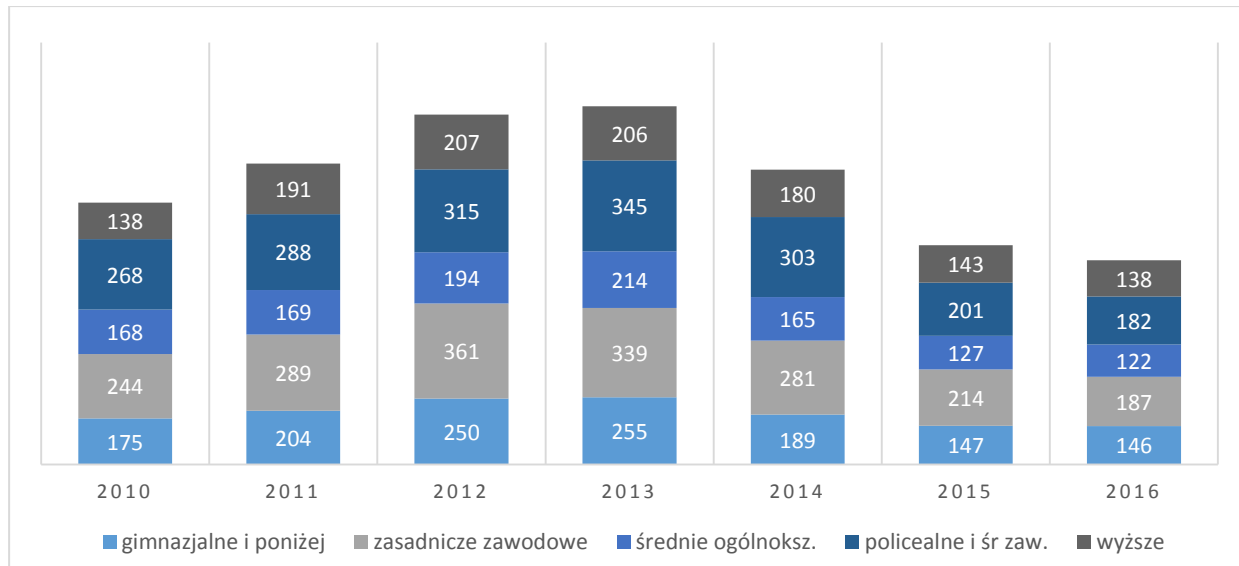
Wykres 12: Podział osób bezrobotnych ze względu na wiek

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

W przypadku osób w wieku do 25 r.ż. sytuacja wygląda odwrotnie. Z danych PUP wynika, że zmniejsza się liczba osób w tej grupie wiekowej zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Powyższe dane świadczą o tym, że coraz więcej młodych ludzi znajduje zatrudnienie.

Wykres 13: Podział osób bezrobotnych ze względu na poziom wykształcenia

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni

Struktura wykształcenia osób bezrobotnych z miasta Bochnia przez okres ostatnich pięciu lat pozostaje na podobnym poziomie. Największą grupę stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym, stanowiący na przestrzeni lat średnio 25,63% oraz osoby posiadające wykształcenie policealne i średnie zawodowe – średnio 25,71%. Najmniej liczne są grupy osób z wykształceniem wyższym oraz średnim ogólnokształcącym,

gdzie odsetek jest taki sam i wynosi 15,40%. Ostatnia z wyszczególnionych kategorii dotyczy osób z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej. Grupa ta charakteryzuje się niskimi kwalifikacjami, bądź ich brakiem i stanowi wciąż duży odsetek w stosunku do wszystkich osób zarejestrowanych, tj. średnio 18,16 %. Niskie wykształcenie wiąże się z niskimi kompetencjami, a co za tym idzie również z małym doświadczeniem zawodowym. W tym kontekście bardzo ważne staje się wspieranie tej grupy osób w kierunku kontynuacji nauki oraz zdobywania kluczowych kompetencji i umiejętności zawodowych.

PROGNOZY ZMIAN

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym i gospodarczym naturalnym dla gospodarki wolnorynkowej. Jego wskaźniki będą się zmieniać w zależności od sytuacji gospodarczej, jednak dotychczasowe obserwacje zjawiska pozwalają wskazać, że do grup szczególnego ryzyka należą: kobiety, osoby o niskim poziomie kompetencji, osoby długotrwale bezrobotne. Bezrobocie rodzi nie tylko skutki indywidualne, ale i te które stają się problemami społecznymi. Z perspektywy niniejszej strategii warto wskazać na potrzebę wspierania tych osób - formalnie bezrobotnych, jak i innych pozostających bez pracy mających najwięcej trudności z aktywizacją zawodową. Odpowiedzią na taką potrzebę może być zintensyfikowana praca socjalna oraz oferta Klubu Integracji Społecznej.

1.7 Problemy mieszkaniowe

Każda gmina, zgodnie z Ustawą dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych, udziela osobom spełniającym odpowiednie kryteria, pomocy w postaci dopłaty do czynszu. W 2016 roku wypłacono 2315 dodatków mieszkaniowych na łączną kwotę 423,862 zł.

Tabela 25: Dodatki mieszkaniowe w latach 2009-2016

<i>Rok</i>	<i>Kwota wypłaconych dodatków</i>	<i>Liczba wypłaconych dodatków</i>	<i>Średnia wysokość dodatku</i>
2009	481,953	2961	162,76
2010	474,584	3078	154,19
2011	517,149	3126	165,43
2012	495,108	2910	170,14
2013	546,483	3046	179,41
2014	547,664	3014	181,70
2015	531,413	2681	198,21
2016	423,862	2315	183,09

Źródło: Dane Wydziału Gospodarki Mieniem Komunalnym i Rolnictwa Urzędu Miasta Bochnia

Tabela 26: Mieszkania socjalne i komunalne w mieście Bochnia

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	510	507	508	469	452	434	417	400
Komunalne	389	377	377	344	323	299	282	265
Socjalne	121	130	131	125	129	135	135	135

Źródło: Dane Koordynatora ds. Polityki Mieszkaniowej, Urząd Miasta Bochnia

Z informacji uzyskanych od BZUK wynika, że budynki należące do zasobów Gminy Miasta Bochnia do końca 2015 roku zadłużone były na łączną kwotę 968.636 zł, a do 31 sierpnia 2016 roku zadłużenie wyniosło już 1.650.745 zł.

Dane na temat zadłużenia czynszowego bocheńskich rodzin zebrano również od administratorów spółdzielni i kilku większych wspólnot mieszkaniowych. Analiza danych pozwala na ostrożny wniosek o wzrastającej liczbie zadłużonych lokali. Jednocześnie z informacji uzyskanych od zarządców budynków SM Hutnik, SM Górnik, SM przy ul. Generała Jakubowskiego oraz administratora kilku wspólnot mieszkaniowych wynika, że sumaryczna wysokość zadłużenia poszczególnych spółdzielni i wspólnot często związana jest z fatalną kondycją i ogromnym zadłużeniem kilku lub kilkunastu rodzin od wielu lat uchylających się od opłat. W opinii jednego z zarządców wynika, że zadłużenie lokalu nie zawsze wynika z ubóstwa. Osoby starsze i mniej zamożne, zdaniem zarządcy, starają się w pierwszej kolejności uregulować zobowiązania czynszowe. Problem nieterminowych wpłat dotyczy często osób, których sytuacja materialna wydaje się być dobra.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku 32 osoby z terenu miasta oczekiwały na lokal socjalny, z czego 18 osób było uprawnionych do otrzymania tego lokalu na podstawie prawomocnych wyroków sądowych orzekających o ich eksmisji z dotychczasowego miejsca zamieszkania.

Problemem wydaje się być powstawanie mieszkań socjalnych w skupiskach. W ten sposób tworzą się enklawy, w których przeważają mało wartościowe wzorce zachowań, wzmacniają się zjawiska społecznie niepożądane. Tworzą się środowiska sprzyjające degradacji społecznej osób i rodzin, przy jednoczesnym braku lub minimalnej formie wsparcia dla rodzin tam mieszkających.

PROGNOZY ZMIAN

W 2016 roku faktem stała się budowa nowego obiektu z mieszkaniami socjalnymi przy ul. Na Buczków, a więc w miejscu gdzie już dziś w czterech budynkach skupione są mieszkania socjalne.

Autorzy Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych obowiązującej w latach 2007-2015 słusznie przestrzegali przed poszerzeniem przestrzeni enklaw socjalnych

w Bochni o nowe zabudowania, tłumacząc to ryzykiem pogłębiania się zjawiska wykluczenia społecznego. Praktyka pokazuje jednak, że niełatwo pozyskać odpowiednie, bezpieczne tereny pod zabudowę socjalną. Za korzystny można uznać sam fakt, że miastu udało się wygospodarować przestrzeń i środki na budowę nowych lokali, w których w najbliższych latach zamieszkają osoby oczekujące na przydział mieszkania. Wyzwaniem nadal pozostaje zabezpieczenie mieszkańców osiedli socjalnych, w szczególności dzieci i młodzieży, przed zjawiskami niekorzystnymi dla rozwoju, patogennymi. Szansą jest w tym przypadku oferta m.in. MCDiM OCHRONKA z bogatą propozycją zajęć dla młodzieży, a także w przemyślany sposób realizowaną profilaktyką drugorzędową.

Cele strategiczne, kierunki działań, wskaźniki realizacji

Cel główny:

**Wzrost poziomu włączenia społecznego,
ograniczenie liczby osób marginalizowanych społecznie**

Cele strategiczne

1. Cel strategiczny nr 1. Zintegrowany system wsparcia rodziny i ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży

- 1.1. Wspieranie rodzin mających trudności w wypełnianiu swoich podstawowych funkcji i promowanie wartości rodziny
- 1.2. Profilaktyka uzależnień i innych zachowań ryzykownych
- 1.3. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochrona osób doświadczających przemocy

2. Cel strategiczny nr 2. Aktywizacja i włączenie społeczne grup marginalizowanych, zagrożonych wykluczeniem społecznym

- 2.1. Aktywizowanie osób oddalonych od rynku pracy
- 2.2. Sprzyjanie rozwojowi ekonomii społecznej oraz innym formom integracji społecznej
- 2.3. Rewitalizacja środowisk ulegających wykluczeniu społecznemu

3. Cel strategiczny 3. Aktywność i bezpieczeństwo socjalne osób starszych i niepełnosprawnych

- 3.1. Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie uprawnień osób starszych i niepełnosprawnych, ich potencjału i potrzeb
- 3.2. Zwiększenie dostępu osób starszych i niepełnosprawnych do usług opiekuńczych i innych form wsparcia środowiskowego
- 3.3. Inkluzja osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku lokalnym
- 3.4. Zabezpieczenie potrzeb materialnych osób starszych i niepełnosprawnych

4. Cel strategiczny 4. Partnerstwo na rzecz budowy kapitału społecznego

- 4.1. Zwiększenie udziału i roli sektora niepublicznego oraz aktywności mieszkańców w realizacji zadań społecznych, promocja i wzmocnienie odpowiedzialności społecznej
- 4.2. Partnerstwo z sektorem obywatelskim, animowanie środowisk lokalnych do aktywności

4.3. Profesjonalizacja i integracja służb społecznych

Cel strategiczny nr 1.

Zintegrowany system wsparcia rodziny i ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży

Cele operacyjne i kierunki działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźnik
1.1. Wspieranie rodzin mających trudności w wypełnianiu swoich podstawowych funkcji i promowanie wartości rodziny			
1.1.1. Edukacja społeczna na rzecz wzmocnienia pozytywnego wizerunku i funkcjonowania rodziny (m.in. kampanie społeczne)	MOPS, MDK, PiMBP, MCDiM „Ochronka”, WPiRM, placówki oświatowe,	Na bieżąco	Liczba zorganizowanych przedsięwzięć, Liczba osób uczestniczących.
1.1.2. Inicjowanie i wspieranie przedsięwzięć promujących przepływy międzypokoleniowe	MOPS, MDK, PiMBP, MCDiM „Ochronka”, placówki oświatowe, organizacje	Na bieżąco	Liczba realizowanych przedsięwzięć, Liczba osób uczestniczących.
1.1.3 Opracowanie i realizacja Gminnego Programu Wspierania Rodziny	MOPS, MCDiM, „Ochronka”, placówki oświatowe,	Program opracowywany w trybie 3-letnim, realizacja coroczna	Zgodnie ze wskaźnikami zapisanymi w programie.
1.1.4 Świadczenie pracy socjalnej i wsparcie asystenta rodziny dla rodzin mających trudności w wypełnianiu swoich podstawowych funkcji	MOPS	Na bieżąco	Liczba rodzin objętych pracą socjalną, Liczba rodzin objętych wsparciem asystentów rodziny.
1.1.5 Wspieranie rodzin z dziećmi, które mają trudności ekonomiczne w zaspokajaniu potrzeb	MOPS, MCDiM, MZE	Na bieżąco	Liczba dzieci otrzymujących stypendia, Liczba dzieci korzystających z dożywiania, Liczba dzieci uczestniczących w wypoczynku dofinansowanym lub kierowanych przez MOPS, Liczba dzieci uczestniczących w wypoczynku organizowanym przez MCDiM, Liczba rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w formie pieniężnej i rzeczowej.
1.1.6 Świadczenie różnorodnych form pomocy psychologiczno - pedagogicznej dla dzieci	MZE, placówki edukacyjne MOPS	Na bieżąco	Liczba form realizowanej pomocy, Liczba dzieci korzystających z pomocy,

z trudnościami w funkcjonowaniu i ich rodzin / opiekunów	MCDiM		Liczba rodziców korzystających z pomocy.
1.1.7 Organizowanie przedsięwzięć umożliwiających aktywne spędzanie czasu wolnego przez dzieci z rodzin z deficytami funkcjonowania	Jednostki organizacyjne właściwe ds. sportu, rekreacji, kultury	Na bieżąco	Liczba realizowanych projektów, Liczba dzieci uczestniczących w projektach.
1.2 Profilaktyka uzależnień i innych zachowań ryzykownych			
1.2.1 Projektowanie i realizacja Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii	MKRPA	Opracowywanie i realizacja w cyklach rocznych	Wskaźniki przyjęte w programie.
1.2.2 Rozwój systemu monitoringu zwiększającego bezpieczeństwo mieszkańców	Straż Miejska	Na bieżąco	Liczba urzędzeń monitoringowych Liczba interwencji podejmowanych przez SM w wyniku obserwacji monitoringu.
1.2.3 Świadczenie pomocy osobom uzależnionym i współuzależnionym	MKRPA, MOPS, PK	Na bieżąco	Liczba konsultacji udzielonych w Punkcie Konsultacyjnym, Liczba osób, których sprawami zajmowała się MKRPA, Liczba rodzin z problemem uzależnienia objętych pomocą społeczną, Liczba osób, które podjęły terapię uzależnień przy pomocy instytucji miejskich.
1.2.4 Działania profilaktyczne	MKRPA, MCDiM Placówki oświatowe Straż Miejska	Na bieżąco	Liczba przedsięwzięć, Liczba uczestników.
1.2.5 Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji zajmujących się profilaktyką i terapią uzależnień, współpraca z tymi podmiotami	MKRPA, WPiRM	Na bieżąco	Liczba ogłoszonych konkursów na realizację zadań profilaktycznych i terapeutycznych przez organizacje, Liczba organizacji otrzymujących wsparcie, Wysokość środków udzielonego wsparcia, Liczba organizacji, z którymi współpracowano.
1.3 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochrona osób doświadczających przemocy			
1.3.1 Projektowanie i realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy	Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,	Opracowywany w cyklu wieloletnim – realizacja coroczna	Wskaźniki przyjęte w programie

1.3.2 Świadczenie pomocy osobom uwięzonym w przemoc w rodzinie	Punkt Konsultacyjny, MOPS, Zespół Interdyscyplinarny, placówki oświatowe, MCDiM	Na bieżąco	Liczba konsultacji udzielonych w Punkcie Konsultacyjnym, Liczba osób, których sprawami zajmował się Zespół Interdyscyplinarny, Liczba rodzin z problemem przemocy objętych pomocą społeczną, Liczba osób, które skorzystały z pomocy specjalistycznej ze skierowania instytucji miejskich.
1.3.3 Działania profilaktyczne	Zespół Interdyscyplinarny, MOPS, Placówki oświatowe, Straż Miejska.	Na bieżąco	Liczba przedsięwzięć, Liczba uczestników.
1.3.4 Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy i współpraca z nimi	Zespół Interdyscyplinarny, WPIRM.	Na bieżąco	Liczba ogłoszonych konkursów na realizację zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy przez organizacje, Liczba organizacji które otrzymały wsparcie, Wysokość środków udzielonego wsparcia, Liczba organizacji, z którymi współpracowano.

Cel strategiczny nr 2.

Aktywizacja i włączenie społeczne grup marginalizowanych, zagrożonych wykluczeniem społecznym

Cele operacyjne i kierunki działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźnik
2.1. Aktywizowanie osób oddalonych od rynku pracy			
2.1.1 Działania umożliwiające podnoszenie kompetencji społecznych, edukacyjnych i zawodowych klientów instytucji pomocowych	MOPS – KIS	Na bieżąco	Liczba osób, które podjęły różne formy podnoszenia kompetencji.
2.1.2 Działania motywujące klientów instytucji pomocowych do aktywnej postawy na rynku pracy	MOPS – KIS	Na bieżąco	Liczba zawartych kontraktów socjalnych obejmujących aktywizację zawodową, Liczba uczestników KIS.
2.1.3 Działania przygotowujące młodzież do kreatywnej postawy na rynku pracy	MZE, placówki oświatowe	Na bieżąco	Liczba przeprowadzonych zajęć, Liczba uczestników.
2.1.4 Organizowanie prac społecznie użytecznych / staże zawodowe / zatrudnienie wspierane dla klientów instytucji pomocowych	UM, MOPS	Na bieżąco	Liczba osób kierowanych do różnych form aktywizacji, Liczba osób podejmujących różne formy aktywizacji.
2.2 Sprzyjanie rozwojowi ekonomii społecznej i innych form integracji społecznej			
2.2.1 Rozwój aktywnych form pomocy i integracji społecznej - prowadzenie Klubu Integracji Społecznej	MOPS	Na bieżąco	Liczba uczestników KIS.
2.2.2 Budowanie klimatu społecznego i płaszczyzn współpracy między instytucjami pomocowymi, a lokalnymi przedsiębiorcami i organizacjami	MOPS, WPIRM	Na bieżąco	Liczba zorganizowanych spotkań, Liczba uczestników spotkań.
2.2.3 Budowanie klimatu sprzyjającego powstawaniu podmiotów ekonomii społecznej	UM	Na bieżąco	Liczba zorganizowanych spotkań, Liczba uczestników spotkań.
2.3. Rewitalizacja środowisk ulegających wykluczeniu społecznemu			
2.3.1 Działania pomocowe kierowane w szczególności do mieszkańców z obszarów, na których występuje kumulacja problemów skutkujących wykluczeniem społecznym	UM, MOPS, MCDiM	Na bieżąco	Liczba przedsięwzięć.

Cel strategiczny nr 3:

Aktywność i bezpieczeństwo socjalne osób starszych i niepełnosprawnych

Cele operacyjne i kierunki działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźnik
3.1. Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie uprawnień osób starszych i niepełnosprawnych, ich potencjału i potrzeb			
3.1.1 Kampanie informacyjne skierowanych do osób starszych i niepełnosprawnych	MOPS, WPIRM	Na bieżąco	Liczba ulotek, informatorów, Liczba spotkań, Liczba publikacji.
3.1.2 Kształtowanie pozytywnych postaw społecznych wobec osób starszych i niepełnosprawnych	MOPS, WPIRM, MZE, placówki oświatowe	Na bieżąco	Liczba ulotek, Liczba spotkań.
3.2. Zwiększenie dostępu osób starszych i niepełnosprawnych do usług opiekuńczych i innych form wsparcia środowiskowego			
3.2.1 Świadczenie usług opiekuńczych	MOPS	Na bieżąco	Liczba osób objętych usługami.
3.2.2. Rozwój wolontariatu działającego na rzecz pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym	MOPS	Na bieżąco	Liczba wolontariuszy, Liczba osób korzystających z wolontariatu.
3.2.3 Świadczenie pracy socjalnej na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych	MOPS	Na bieżąco	Liczba osób objętych pracą socjalną.
3.2.4 Budowanie sieci wsparcia środowiskowego (inicjowanie i moderowanie pomocy np. sąsiedzkiej)	MOPS	Na bieżąco	Liczba osób, które skorzystały z sieci wsparcia środowiskowego zorganizowanego z udziałem MOPS
3.3. Inkluzja osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku lokalnym			
3.3.1. Zwiększenie dostępności osób starszych i niepełnosprawnych do oferty sportowej, kulturalnej i oświatowej	MDK, MOSiR, PiMBP, Kryta Pływalnia, WPIRM	Na bieżąco	Liczba przedsięwzięć organizowanych dla osób starszych i niepełnosprawnych,
3.3.2. Inicjowanie i wspieranie przedsięwzięć promujących przepływy międzypokoleniowe	MOPS, MDK, PiMBP, MCDiM, „Ochronka”, placówki oświatowe	Na bieżąco	Liczba realizowanych przedsięwzięć, Liczba osób uczestniczących.
3.3.3 Wspieranie powstawania i funkcjonowania inicjatyw dotyczących włączenia, jacy i utrzymania aktywności społecznej seniorów i osób niepełnosprawnych, promowanie dziennych form wsparcia	WPIRM	Na bieżąco	Liczba konkursów, projektów.
3.4. Zabezpieczenie potrzeb materialnych osób starszych i niepełnosprawnych			
3.4.1 Wspieranie osób starszych	MOPS	Na bieżąco	Liczba osób starszych

oraz niepełnosprawnych, które mają trudności ekonomiczne w zaspokajaniu potrzeb			otrzymujących świadczenia pieniężne, rzeczowe, objętych dożywianiem, Liczba osób niepełnosprawnych otrzymujących świadczenia pieniężne, rzeczowe, objętych dożywianiem.
---	--	--	--

Cel strategiczny nr 4:**Partnerstwo na rzecz budowy kapitału społecznego**

Cele operacyjne i kierunki działań	Realizatorzy Partner	Termin realizacji	Wskaźnik
4.1. Zwiększenie udziału i roli sektora niepublicznego oraz aktywności mieszkańców w realizacji zadań społecznych, promocja i wzmocnienie odpowiedzialności społecznej			
4.1.1. Wspieranie inicjatyw społecznych podejmowanych przez organizacje pozarządowe na rzecz rozwiązywania i zapobiegania problemom społecznym	WPiRM	Na bieżąco	Liczba udzielonych dotacji, Liczba NGO, które uzyskały wsparcie pozafinansowe
4.1.2. Wzmocnienie identyfikacji z miejscem zamieszkania i budowanie odpowiedzialności społecznej	WPiRM, MDK, PiMBP, placówki oświatowe	Na bieżąco	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć.
4.2. Partnerstwo z sektorem obywatelskim, animowanie środowisk lokalnych do aktywności			
4.2.1. Wspieranie rozwoju sektora pozarządowego i wolontariatu w obszarach dot. istotnych kwestii społecznych	WPiRM	Na bieżąco	Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z gminą, Liczba wolontariuszy.
4.3. Profesjonalizacja i integracja służb społecznych			
4.3.1. Wzmacnianie i rozwijanie umiejętności osób działających w obszarach pomocowych na rzecz pełniejszej integracji społecznej osób marginalizowanych i zagrożonych marginalizacją	MOPS, MZE, placówki oświatowe, MCDiM Ochronka	Na bieżąco	Liczba zorganizowanych szkoleń, Liczba uczestników szkoleń.
4.3.2. Badanie poziomu satysfakcji odbiorcy zadań społecznych.	MOPS, UM	Na bieżąco	Liczba przeprowadzonych badań, Liczba wniosków z badań wdrożonych do realizacji.
4.3.3. Upowszechnianie informacji o aktualnej ofercie i formach świadczeń pomocowych	MOPS	Na bieżąco	Nakład materiałów informacyjnych, Strona www.
4.3.4 Integracja służb i osób zajmujących się pomaganiem i działaniem na rzecz rozwiązywania problemów społecznych	MOPS, WPiRM	Na bieżąco	Liczba zrealizowanych inicjatyw.

W kolumnie 4 tabeli „wskaźniki” na użytek ewaluacji strategii uwzględniono głównie wartości liczbowe. W raportach z realizacji strategii należy zawrzeć również analizę jakościową i opis podejmowanych działań.

Rozdział 3

Sposoby realizacji strategii, ramy finansowe i monitoring

Źródłami finansowania strategii będą:

- środki finansowe z budżetu Miasta Bochnia,
- środki finansowe z funduszy zewnętrznych, w tym: rządowych, pozarządowych, programów celowych i funduszy unijnych,

Cele określone w strategii są realizowane przez jednostki organizacyjne Gminy Miasta Bochni, które angażują na zasadzie współpracy lub ewentualnego zlecenia realizacji zadań inne podmioty, w tym organizacje społeczne.

W procesie realizacji strategii niezbędnym elementem jest monitorowanie, które pozwala stwierdzić, czy wyznaczone działania zmierzają w słusznym kierunku i przynoszą zakładane zmiany. Polega ono na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych bądź zrealizowanych już zadań, a jego celem jest zapewnienie zgodności realizacji zapisów strategicznych z wcześniejszymi założeniami. Monitorowanie dostarcza również danych i informacji pozwalających na przeprowadzenie ewaluacji, która z kolei dotyczy oceny jakości realizacji zapisów strategicznych w stosunku do wcześniejszych założeń. Jej celem jest stałe ulepszanie skuteczności i efektywności działań podejmowanych w oparciu o zapisy strategiczne.

Wdrażanie strategii monitorowane będzie na bieżąco przez realizatorów merytorycznych poszczególnych zadań. Informacja nt. realizacji strategii oraz osiągniętych efektów przygotowywana będzie w formie raportów rocznych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni, który jest koordynatorem realizacji zadań strategii. Raport roczny zawierać może propozycje nowych rozwiązań, bądź modyfikację dotychczasowych działań stosownie do zmieniających się potrzeb.

Spis tabel i wykresów

Tabela 1: Udział ludności w różnym wieku w ogólnej liczbie ludności w mieście Bochnia.....	8
Tabela 2: Saldo migracji na pobyt stały dla miasta Bochnia	9
Tabela 3: Saldo migracji na pobyt stały dla miasta Bochnia – Prognozy GUS	9
Tabela 4: Urodzenia w Polsce wg stanu cywilnego w latach 2009-2015.....	11
Tabela 5 : Ludność w wieku 15+ wg stanu cywilnego w 2011	12
Tabela 6: Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2002-2016.....	12
Tabela 7: Liczba rodzin z dziećmi w Bochni w 2016 roku	12
Tabela 8: Typy rodzin objętych pomocą społeczną w 2016 roku	13
Tabela 9: Główne powody przyznawania pomocy społecznej w 2016 roku	13
Tabela 10: Liczba dzieci dożywianych.....	14
Tabela 11: Liczba dzieci i rodzin objętych wsparciem MCDiM „Ochronka” w Bochni	16
Tabela 12: Asystenci rodziny w mieście Bochnia.....	16
Tabela 13: Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie miasta Bochnia	17
Tabela 14: Dzieci z terenu miasta Bochnia w rodzinach zastępczych w latach 2006 – 2016	17
Tabela 15: Dzieci z terenu miasta Bochnia w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2006 – 2016	17
Tabela 16: Koszty gminy związane z zabezpieczeniem pobytu dzieci w pieczy zastępczej – 2014-2015.....	18
Tabela 17: Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2011-2016.....	20
Tabela 18: Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2013 – 2016	21
Tabela 19: Działalność OIK w Bochni w liczbach	21
Tabela 20: Konsultacje w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy	22
Tabela 21: Pacjenci Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Bochni w 2014 roku	22
Tabela 22: Liczba pacjentów umieszczonych w Oddziale Opiekuńczo-Lecznicznym od momentu założenia	27
Tabela 23: Osoby niepełnosprawne w mieście Bochnia w latach 2015-2016	29
Tabela 24: Pacjenci PZP w latach 2012-2016	30
Tabela 25: Dodatki mieszkaniowe w latach 2009-2016	37
Tabela 26: Mieszkania socjalne i komunalne w mieście Bochnia	38

Wykres 1: Ludność w mieście Bochnia.....	5
Wykres 2: Współczynnik dzietności dla Polski i województwa małopolskiego.....	6
Wykres 3: Współczynnik obciążenia demograficznego dla miasta Bochnia	6
Wykres 4: Przyrost naturalny w Bochni w latach 2002-2015.....	7
Wykres 5: Osoby powyżej 70 r. ż. w mieście Bochnia	8
Wykres 6: Trwanie życia – prognozy GUS dla osób urodzonych w poszczególnych latach	9
Wykres 7: Koszty gminy związane z pobytem mieszkańców w DPS i dopłaty rodzin.....	26
Wykres 8: Liczba osób bezrobotnych z Miasta Bochnia zarejestrowanych w PUP	33
Wykres 9: Podział osób zarejestrowanych w PUP z uwagi na wcześniejsze doświadczenie zawodowe	34
Wykres 10: Liczba osób długotrwale bezrobotnych wobec pozostałych zarejestrowanych w PUP .	34
Wykres 11: Stosunek liczby bezrobotnych kobiet do mężczyzn zarejestrowanych w PUP	35
Wykres 12: Podział osób bezrobotnych ze względu na wiek	36
Wykres 13: Podział osób bezrobotnych ze względu na poziom wykształcenia	36